

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu kolmas jaosto)

14 päivänä toukokuuta 1998 *

Asiassa T-310/94,

Gruber + Weber GmbH & Co. KG, Saksan oikeuden mukaan perustettu yhtiö, kotipaikka Gernsbach-Obertsrot (Saksa), edustajinaan asianajajat Holger-Friedrich Wissel ja Joachim Schütze, Düsseldorf, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Marc Loesch, 11 rue Goethe,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinnään oikeudellisen yksikön virkamiehet Bernd Langeheine ja Richard Lyal, avustajanaan asianajaja Dirk Schroeder, Köln, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

jossa kantaja vaatii EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1) kumoamista,

**EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN
TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto),**

toimien kokoonpanossa: presidentti B. Vesterdorf sekä tuomarit C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki ja J. D. Cooke,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 25.6.1997—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

- 1 Tämä asia koskee EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehtyä komission päätöstä 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1), sellaisena kuin se on oikaistuna ennen sen julkaisemista

26 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyllä komission päätöksellä C(94) 2135 lopullinen (jäljempänä päätös). Komissio määräsi päätöksessään 19:lle yhteisössä kartonkia tuottavalle ja toimittavalle yritykselle sakkoja perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

- 2 Päätöksen kohteena oleva tuote on kartonki. Päätöksessä mainitaan kolme kartonkityyppiä, joista käytetään nimityksiä GC-, GD- ja SBS-laatu.
- 3 GD-kartonkilaadun (jäljempänä GD-kartonki) sisäpinta on harmaa (uusiopaperia), ja tätä laatua käytetään yleensä muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden pakkauksiin.
- 4 GC-kartonkilaadun (jäljempänä GC-kartonki) pinta on valkoinen, ja tätä laatua käytetään yleensä elintarvikkeiden pakkauksiin. GC-kartonki on parempilaatuista kuin GD-kartonki. Aikana, jota päätös koski, näiden kahden tuotteen hintaero oli yleensä noin 30 prosenttia. Hyvälaatuista GC-kartonkia käytetään jossain määrin myös painotuotteisiin.
- 5 Täysin valkoisesta kartongista käytetään lyhennettä SBS (jäljempänä SBS-kartonki). Tällaisen kartongin hinta on noin 20 prosenttia korkeampi kuin GC-kartongin. Sitä käytetään elintarvikkeiden, kosmetiikan, lääkkeiden ja savukkeiden pakkauksiin, mutta se on pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi painotuotteisiin.
- 6 British Printing Industries Federation (jäljempänä BPIF), joka on suurinta osaa Yhdistyneen kuningaskunnan kartonkipakkausteollisuudesta edustava etujärjestö, teki 22.11.1990 päivätyllä kirjeellä komissiolle epävirallisen valituksen. BPIF väitti,

että Yhdistyneeseen kuningaskuntaan kartonkia toimittavat tuottajat olivat useaan kertaan korottaneet hintojaan samanaikaisesti ja yhdenmukaisesti, ja se pyysi komissiota tutkimaan, oliko yhteisön kilpailusääntöjä mahdollisesti rikottu. BPIF julkaisi lehdistötiedotteen varmistaakseen, että sen toimenpide saa julkisuutta. Tämän tiedotteen sisältöä selostettiin alan ammattilehdistössä joulukuun 1990 aikana.

- 7 Myös Fédération française du cartonnage teki 12.12.1990 komissiolle epävirallisen valituksen, jossa se esitti Ranskan kartonkimarkkinoista vastaavia huomautuksia kuin BPIF valituksessaan.
- 8 Komission virkamiehet, jotka toimivat 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204; jäljempänä asetus N:o 17) 14 artiklan 3 kohdan nojalla, tekivät 23.4. ja 24.4.1991 ennalta ilmoittamatta samanaikaisesti tutkimuksia useiden kartonkialan yritysten ja järjestöjen tiloissa.
- 9 Näiden tutkimusten jälkeen komissio pyysi asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla tietoja ja asiakirjoja kaikilta niiltä, joille päätös on osoitettu.
- 10 Näiden tutkimusten yhteydessä sekä tietoja ja asiakirjoja koskevien pyyntöjen johdosta saadun aineiston perusteella komissio katsoi, että kyseiset yritykset olivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (useimmissa tapauksissa) vuoden 1986 puolivälistä vähintään vuoden 1991 huhtikuuhun.

- 11 Tämän vuoksi komissio päätti panna vireille viimeksi mainitun määräyksen soveltamista koskevan menettelyn. Komissio lähetti 21.12.1992 päivätyllä kirjeellä väitetiedoksiannon kullekin näistä yrityksistä. Kaikki yritykset, joille väitetiedoksi-
anto osoitettiin, vastasivat siihen kirjallisesti. Yhdeksän yritystä pyysi tulla
kuulluksi suullisesti. Niitä kuultiin 7.—9.6.1993.
- 12 Menettelyn lopuksi komissio antoi päätöksen, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek de Eendracht NV (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (aikaisemmin Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo Och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (aikaisemmin Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (aikaisemmin Tampella Española SA) ja Moritz J. Weig GmbH & Co KG ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että

— Buchmann ja Rena ovat noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun,

— Enso Española on ainakin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1991 huh-
tikuun loppuun,

— Gruber & Weber on ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun ja

— muut ovat vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun

osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat

— tapasivat säännöllisesti salaisissa ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneissa kokouksissa neuvotellakseen ja päättääkseen alan yhteisestä kilpailunrajoittamissuunnitelmasta,

— sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana,

— suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä,

— saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämistä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa,

— toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen,

— edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista.

— —

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomisista sakkoa seuraavasti:

— —

vii) Gruber & Weber GmbH & Co KG:lle sakkoo 1 000 000 ecua;

— —”

- 13 Päätöksen mukaan rikkominen tapahtui Product Group Paperboard -nimisessä organisaatiossa (jäljempänä PG Paperboard), joka muodostui useista työryhmistä ja jaostoista.
- 14 Tämän organisaation yhteyteen perustettiin vuoden 1986 puolivälissä Presidents' Working Group (jäljempänä PWG), joka muodostui yhteisön tärkeimpien kartongintuottajien (joita oli noin kahdeksan) johtavassa asemassa olevista edustajista.
- 15 PWG:n tehtävänä oli erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Se teki erityisesti yleisluonteisia päätöksiä siitä, milloin ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset.

- 16 PWG raportoi President Conferencelle (jäljempänä PC), johon osallistuivat (melko säännöllisesti) melkein kaikkien kyseessä olevien yritysten toimitusjohtajat. Nyt kyseessä olevana aikana PC kokoontui kahdesti vuodessa.
- 17 Vuoden 1987 lopulla perustettiin Joint Marketing Committee (jäljempänä JMC). Sen pääasiallisena tarkoituksena oli yhtäältä päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten, ja toisaalta määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa.
- 18 Economic Committee (jäljempänä talousjaosto) keskusteli muun muassa hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle tai vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjälle Marketing Committeeelle. Talousjaoston jäsenenä oli useimpien kyseessä olevien yritysten markkinointi- ja/tai myyntijohtajia, ja se kokoontui useita kertoja vuodessa.
- 19 Lisäksi päätöksestä ilmenee komission katsoen, että PG Paperboardin toimintaa tuki se tietojen vaihto, jota harjoitettiin omaisuudenhoitoyhtiö Fidesin välityksellä, jonka kotipaikka on Zürich (Sveitsi). Päätöksen mukaan useimmat PG Paperboardin jäsenet toimittivat Fidesille kausiraportteja tilauksista, tuotannosta, myynnistä ja kapasiteetin käytöstä. Näitä raportteja käsiteltiin Fides-järjestelmässä, ja yhdistetyt tiedot lähetettiin järjestelmään osallistuville.
- 20 Kantaja Gruber + Weber GmbH & Co. KG (jäljempänä Gruber + Weber) on GD-kartongin tuottaja, joka on päätöksen mukaan osallistunut joihinkin JMC:n kokouksiin. Päätöksen 1 artiklan mukaan Gruber + Weber on osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun (ks. myös 162 perustelukappale).

Oikeudenkäyntimenettely

- 21 Kantaja on nostanut tämän kanteen yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 7.10.1994 jättämälläan kannekirjelmällä.
- 22 Niistä muista 18 yhtiöstä, joiden katsottiin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, 16 on samoin nostanut kanteen päätöksestä (asiat T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94).
- 23 Asian T-301/94 kantaja Laakmann Karton GmbH peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 10.6.1996 jättämälläan kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-301/94, Laakmann Karton vastaan komissio, 18.7.1996 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 24 Ne neljä suomalaisyritystä, jotka kuuluivat Finnboard-nimiseen yhdistykseen ja jotka tämän vuoksi veloitettiin maksamaan Finnboardille määrätty sakko yhteisvastuullisesti tämän kanssa, ovat myös nostaneet kanteen päätöksestä (yhdistetyt asiat T-339/94, T-340/94, T-341/94 ja T-342/94).
- 25 Kanteen nosti myös CEPI-Cartonboard-niminen yhteenliittymä, jolle päätös ei ollut osoitettu. Se kuitenkin peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 8.1.1997 jättämälläan kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-312/94, CEPI-Cartonboard vastaan komissio, 6.3.1997 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).
- 26 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kutsui 5.2.1997 päivätyllä kirjeellä asianosaiset epäviralliseen kokoukseen erityisesti siksi, että nämä saisivat esittää huomautuksensa asioiden T-295/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94,

T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94 mahdollisesta yhdistämisestä suullista käsittelyä varten. Tässä 29.4.1997 pidetyssä kokouksessa asianosaiset suostuivat tällaiseen yhdistämiseen.

- 27 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtajan 4.6.1997 antamalla määräyksellä edellä mainitut asiat yhdistettiin suullista käsittelyä varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti, koska asiat liittyvät toisiinsa; määräyksessä puheenjohtaja hyväksyi asian T-334/94 kantajan pyynnön luottamuksellisesta käsittelystä.
- 28 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtaja hyväksyi 20.6.1997 antamallaan määräyksellä asian T-337/94 kantajan pyynnön, että erästä asiakirjaa, jonka kyseinen kantaja oli esittänyt vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, käsiteltäisiin luottamuksellisena.
- 29 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu kolmas jaosto) päätti esittävän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn, ja se ryhtyi prosessinjohtotoimiin pyytämällä asianosaisia vastaamaan tiettyihin kirjallisiin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja. Asianosaiset noudattivat näitä pyyntöjä.
- 30 Edellä 26 kohdassa mainittujen asioiden asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin kuultiin 25.6.—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä.

Asianosaisten vaatimukset

31 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa päätöksen,

— alentaa kantajalle määrätyn sakon määrää huomattavasti, jos päätös pysytetään kokonaan tai osittain, ja

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

32 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen ja

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Päätöksen 1 artiklan kumoamista koskeva vaatimus

Perusteluvelvollisuuden rikkomista ja todistustaakasta johtuvan näyttövelvollisuuden rikkomista koskeva kanneperuste

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

33 Kantaja väittää, että nyt esillä olevan asian kaltaisessa asiassa komission on kartellin olemassaolon toteen näyttämisen lisäksi näytettävä toteen kunkin asianomaisen

yrittäjien osallistumisen luonne, laajuus ja kesto. Niistä yksityiskohtaisista selityksistä huolimatta, jotka kantaja teki komissiossa käydyn hallinnollisen menettelyn aikana, päätöksessä ei edes todeta, että kantaja olisi osallistunut jollain tavalla sopimukseen. Kantajan osallistuminen sopimukseen perustuu päätökseen sisältyvään implisiittiseen ja yleiseen oletukseen.

- 34 Siitä, että yksittäiset yritykset ovat aktiivisesti tai passiivisesti osallistuneet kartellin toimintaan, on kantajan mukaan kuitenkin esitettävä näyttöä, koska tällä toiminnalla on välitöntä vaikutusta mahdollisten sakkojen suuruuteen.
- 35 Kantajan esittämät väitteet on otettu ainoastaan päätöksen 109 perustelukappaleen ensimmäiseen kohtaan, jonka mukaan ”Gruber + Weber on omalta osaltaan myöntänyt, että kokouksissa keskusteltiin suuriin asiakkaisiin sovellettavista hinnoista, mutta se on kuitenkin väittänyt samalla, ettei tämä kysymys kiinnostanut sitä, koska sillä oli vain pieniä asiakkaita”. Päätökseen ei sitä vastoin sisälly mitään oikeudellista arviota tästä selityksestä. Tällainen arvio olisi kuitenkin välttämätön, sillä päätöksestä ilmenee, että toteutetuksi väitetyn kartellin keskeisimpänä tavoitteena oli pysyttää tärkeimpien kartongintuottajien markkinaosuudet (2 perustelukappale) ja että JMC:n pääasiallisena tehtävänä oli määrittellä kartellin ”johtajien” suurimpiin asiakkaisiin sovellettavat hinta-aloitteet (44 perustelukappale). Tämän vuoksi ja ottaen lisäksi huomioon kantajan vähäisen markkinaosuuden sekä sen, että kantajan asiakaskunta poikkeaa rakenteeltaan muiden tuottajien asiakaskunnasta, on selvää, ettei kantajalla ole ollut mitään intressiä osallistua kartelliin.
- 36 Kantaja katsoo, ettei sen omaa osallistumista mahdolliseen kartelliin ole näytetty toteen riittävällä tavalla ja että niitä tosiseikkoja ja syitä, joihin päätös sen osalta perustuu, ei ole selitetty riittävästi (ks. julkisasiamies Sir Gordon Slynnin ratkaisuehdotus asiassa 86/82, Hasselblad v. komissio, tuomio 21.2.1984, Kok. 1984, s. 883, erityisesti s. 913 ja julkisasiamies Darmonin ratkaisuehdotus yhdistetyissä asioissa

C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ja C-125/85—C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307, erityisesti s. I-1445).

- 37 Komissio korostaa ottaneensa kantaa tuottajien keskeisimpiin väitteisiin päätöksen 108—115 perustelukappaleessa. Komissio katsoo, ettei se ole velvollinen käsittelemään päätöksensä perusteluissa kaikkia niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka menettelyn kuluessa on esitetty, sillä niiden tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen mainitseminen riittää, joiden vuoksi se on tehnyt päätöksensä (asia T-13/89, ICI v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-1021, 318 kohta).
- 38 Komissio toteaa, ettei se ole perustanut päätöstään yleisiin olettimiin ja virheelisiin väitteisiin.
- 39 Komissio vastaa tähän kanneperusteeseen muilta osin kiistäessään ne muut kanneperusteet, jotka kantaja on esittänyt päätöksen 1 artiklan kumoamista koskevan vaatimuksensa tueksi.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 40 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan (asia 24/62, Saksa v. komissio, tuomio 4.7.1963, Kok. 1963, s. 129 ja 143; yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB v. komissio, tuomio 17.1.1984, Kok. 1984, s. 19, 22 kohta ja asia T-44/90, La Cinq v. komissio, tuomio 24.1.1992, Kok. 1992, s. II-1, 42 kohta) jollekulle vastainen päätös on perusteltava niin, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta ja että asianomainen saa tietää, miksi päätös on tehty, puolustaakseen tarvittaessa oikeuksiansa ja voidakseen tutkia, onko päätös asianmukainen.

- 41 Perustelujen puuttumista tai riittämättömyyttä on pidettävä olennaisten menettelymääräysten rikkomista koskevana kanneperusteena, joka on sellaisena pidettävä erillään riidanalaisen päätöksen perustelujen virheellisyyttä koskevasta kanneperusteesta, joka on sitä vastoin käsiteltävä tutkittaessa päätöksen aineellista oikeellisuutta.
- 42 Siltä osin kuin kantaja pyrkii väitteillään riitauttamaan päätöksen perustelujen oikeellisuuden, väitteet eivät siis ole tässä yhteydessä merkityksellisiä. Sama koskee kantajan väitteitä, joiden mukaan komissio ei ole noudattanut todistustaakkaa koskevia sääntöjä ja joilla myös pyritään riitauttamaan päätöksen oikeellisuus.
- 43 Lisäksi on todettava, että vaikka komissio on perustamissopimuksen 190 artiklan perusteella velvollinen perustelemaan päätöksensä mainitsemalla ne tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joihin päätös oikeudellisesti perustuu, sekä ne syyt, joiden vuoksi komissio on tehnyt päätöksensä, komission ei kuitenkaan tarvitse käsitellä kaikkia niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka hallinnollisen menettelyn kuluessa on esitetty (ks. mm. yhdistetyt asiat 209/78—215/78 ja 218/78, Van Landewyck ym. v. komissio, tuomio 29.10.1980, Kok. 1980, s. 3125, 66 kohta).
- 44 Päätöksessä viitataan suoraan kantajaan yhdenmukaistettujen hinnankorotusten kuvauksen yhteydessä (78 ja 79 perustelukappale). Lisäksi päätöksen perustelukappaleet, joissa kuvataan JMC:ssä käytyjä kilpailun rajoittamiseen tähdänneitä keskusteluja (erityisesti 44—46, 58, 71, 73, 84, 85 ja 87 perustelukappale), koskevat välttämättä kantajaa, joka ei kiistä osallistuneensa tämän toimielimen kokouksiin. Päätöksessä esitetään lisäksi selkeästi se, millä tavoin komissio on päätenyt katsomaan kantajan osallistuneen kartelliin kokonaisuudessaan (116—119 perustelukappale).
- 45 Näin ollen päätöksen perusteluissa on annettu kantajalle riittävät tiedot, jotta tämä voi tietää ne tärkeimmät tosiseikat ja oikeudelliset seikat, joihin perustui se

komission päättely, että kantaja oli rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa.

- 46 Tämän vuoksi nyt esillä oleva kanneperuste on hylättävä perusteettomana.

Kanneperuste, jonka mukaan kantaja ei ole osallistunut salaisiin ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin kokouksiin ja toistuviin hintasopimuksiin

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

- 47 Kantaja väittää komission katsoneen virheellisesti, että kantaja olisi osallistunut salaisiin ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin kokouksiin ja toistuviin hintasopimuksiin.
- 48 Kantaja toteaa osallistumisestaan PG Paperboardin toimielinten kokouksiin päätöksestä ilmenevän, että kartellin tärkeimmät ja määräävät tehtävät kuuluivat päätösvaltaa käyttäneille toimielimille eli PWG:lle ja PC:lle (37, 38 ja 41 perustelukappale). Kantaja ei ole kuitenkaan koskaan osallistunut näiden toimielinten kokouksiin, ja 42 perustelukappaleeseen sisältyvä väite, jonka mukaan kaikki yritykset, joille päätös on osoitettu, olivat edustettuina PC:ssä, on virheellinen. Kantaja ei myöskään ole koskaan osallistunut talousjaoston kokouksiin.
- 49 Kantajan mukaan päätöksen 44 perustelukappaleesta, jossa kuvaillaan JMC:n pääasiallisia tehtäviä, ilmenee, että JMC:llä oli vain toisarvoista merkitystä kartellissa.

- 50 Lisäksi kantaja liittyi JMC:hen myöhään (vuonna 1988) verrattuna muihin tuottajiin ja lopetti kokouksiin osallistumisen lyhyen ajan kuluttua (vuonna 1990). Tänä aikana kantaja osallistui JMC:n kokouksiin vain satunnaisesti. Vaikka JMC:n osuus kartellissa olisi ollutkin merkittävä, kantaja ei ole suorittanut eikä olisi voinutkaan suorittaa mitään tehtäviä tässä toimielimessä. Kantaja ei ole myöskään voinut saada tyhjentäviä tietoja lainvastaisista sopimuksista, joita väitetään tehdyn.
- 51 Näin ollen komission viittaus asiassa T-1/89, Rhône-Poulenc vastaan komissio, 24.10.1991 annettuun tuomioon (Kok. 1991, s. II-867) ei ole kantajan mukaan tässä asiassa merkityksellinen. Toisin kuin kyseisessä asiassa annettuun tuomioon johtaneiden, näytetyiksi katsottujen tosiseikkojen osalta, nyt esillä olevassa asiassa ei ole esitetty mitään näyttöä siitä, että kantaja olisi osallistunut kokouksiin, joissa päätettiin hinta-aloitteista tai hinnankorotuksista.
- 52 Komissio on kantajan mielestä lisäksi jättänyt ottamatta huomioon syyn, jonka vuoksi kantaja on osallistunut joihinkin JMC:n kokouksiin. Kantaja väittää tältä osin päättäneensä liittyä Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään vain kyetäkseen arvioimaan paremmin markkinoiden tulevaa kehitystä, erityisesti taiverasioiden markkinoiden kehitystä Saksassa, huomattavaa tuotantolaitteidensa nykyaikaistamista koskevaa investointia silmällä pitäen. Kantaja erosi järjestelmästä vuoden 1990 lopussa heti kun nykyaikaistaminen oli toteutettu.
- 53 Kantajalla ei ole myöskään ollut intressiä osallistua mihinkään lainvastaiseen kartelliin seuraavista syistä: a) sen asiakaskuntaan kuuluu keskikokoisia yrityksiä, b) sen asiakkaiden tilausten tyypillinen volyyymi poikkeaa huomattavasti tärkeimpien kartongintuottajien asiakkaiden tilausten volyyymistä, c) suurin osa sen tuotevalikoimasta poikkeaa huomattavasti taivekartongin tärkeimpien tuottajien tuotevalikoimasta.

- 54 Komissio väittää, että kantaja on osallistunut perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomiseen kokonaisuudessaan, koska se on osallistunut Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään sekä JMC:n kokouksiin. Se korostaa tältä osin, ettei kyse ole useista erillisistä kilpailusääntöjen rikkomisista, vaan päinvastoin kartellin eri osatekijöillä pyrittiin yhden ja saman kokonaissopimuksen toteuttamiseen. Tämän vuoksi kartelliin liittyviä toimenpiteitä ja sopimuksia on tarkasteltava yhtenä kokonaisuutena (em. asia Rhône Poulenc v. komissio, tuomion 125—127 kohta).
- 55 Komissio myöntää, että kantaja on osallistunut vain JMC:n kokouksiin. Päätöksen 42 perustelukappaleeseen sisältyvä toteamus, jonka mukaan kaikki yritykset ovat osallistuneet PC:n kokouksiin, aiheutui pelkästään tekstin laadinnassa tapahtuneesta virheestä. JMC:n osuus kartellissa on komission mukaan ollut kuitenkin erittäin tärkeä, kuten päätöksestä ilmenee.
- 56 Sen kantajan väitteen osalta, jonka mukaan se on osallistunut JMC:n kokouksiin vain satunnaisesti, komissio toteaa, ettei minkään seikan perusteella voida katsoa, ettei hinta-aloitteista olisi keskusteltu niissä kokouksissa, joissa kantaja on ollut läsnä, kun otetaan erityisesti huomioon se, että kantaja myöntää korottaneensa hintoja kyseisenä aikana. Lisäksi JMC:n kokouksia on pidetty erikseen kunkin kyseessä olevan kartonkilaadun osalta. Komissio korostaa tältä osin, että kantaja tuottaa ainoastaan GD-kartonkia.
- 57 Siitä syystä, miksi kantaja on osallistunut JMC:n kokouksiin, ja siitä väitteestä, ettei kantajalla ole ollut intressiä osallistua lainvastaiseen kartelliin, komissio toteaa, että lainvastaiseen kartelliin osallistumista ei voida perustella yrityskohtaisilla syillä tai intressin puuttumisella.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 58 Kantaja kiistää, että se olisi osallistunut ”salaisiin ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin kokouksiin”, kuten päätöksen 1 artiklan viidennessä luetelmakohtassa todetaan.

59 Kantaja kiistää myös osallistuneensa hintasopimuksiin. Tältä osin kantajan väitteet on ymmärrettävä siten, että se kiistää osallistuneensa salaiseen hintayhteistyöhön sekä, jos salaisen yhteistyön olemassaolo katsottaisiin näytetyksi toteen, sen, että komissio olisi katsonut perustellusti kyseessä olleen sopimuksen.

60 On syytä tutkia yksi toisensa jälkeen nämä kolme kantajan esittämää vastaväitettä.

Kantajan osallistuminen ”salaisiin ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin kokouksiin”

61 On selvää, että kantaja on osallistunut joihinkin JMC:n kokouksiin vuoden 1988 ja vuoden 1990 lopun välisenä aikana. Komissiolle osoittamassaan, 10.1.1992 päivättyssä kirjeessä kantaja on ilmoittanut näiden kokousten päivämäärät ainoastaan vuoden 1990 osalta. Se on ilmoittanut osallistuneensa 6.—7.2.1990, 14.5.1990 ja 4.9.1990 pidettyihin kokouksiin. Samassa kirjeessään se on väittänyt olevansa kykenemätön ilmoittamaan, onko se osallistunut 4.—5.4.1990, 8.—9.10.1990 ja 19.—20.11.1990 pidettyihin kokouksiin. Komissio on ottanut nämä tiedot asianmukaisesti huomioon, mikä ilmenee päätöksen liitteenä olevasta taulukosta 4.

62 On lisäksi selvää, ettei kantaja ole koskaan osallistunut PG Paperboardin kolmen muun toimielimen eli PWG:n, talousjaoston ja PC:n kokouksiin.

63 PC:n kokouksiin osallistumisen osalta voidaan erityisesti todeta, että kun päätös luetaan kokonaisuudessaan, siitä ilmenee, että 42 perustelukappaleen ensimmäisessä

kohdassa oleva väite, jonka mukaan ”kaikki ne yritykset, joille tämä päätös on osoitettu, olivat edustettuina ’President Conferencessa’, johtuu tekstin laadinnassa tapahtuneesta virheestä, jonka komissio on myöntänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle jättämässään kirjelmässä. Tältä osin riittää, kun todetaan, että päätöksen liitteenä olevissa taulukoissa 3 ja 7 kantajaa ei mainita niiden yritysten joukossa, jotka ovat osallistuneet PC:n kokouksiin.

- 64 Komissio ei siten ole katsonut kantajan osallistuneen PG Paperboardin toimielinten kokouksiin laajemmin kuin yritys itse on myöntänyt.
- 65 On todettava, että komissio saattoi perustellusti katsoa kantajan osallistuneen ”vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin” kokouksiin sen vuoksi, että kantaja on osallistunut joihinkin JMC:n kokouksiin. Tällainen johtopäätös ei edellytä näyttöä siitä, että kantaja olisi osallistunut PG Paperboardin kaikkien toimielinten kokouksiin.
- 66 On joka tapauksessa todettava kantajan olleen täysin tietoinen siitä, että ne JMC:n kokoukset, joihin se osallistui, kuuluivat suurempaan vakiintuneeseen kokonaisuuteen, ilman, että tällä toteamuksella olisi vaikutusta kysymykseen siitä, onko kantaja osallistunut päätöksen 1 artiklassa todettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen, ja jos on, niin miltä osin. Tältä osin riittää, kun todetaan kantajan toimittaneen 10.1.1992 päivätyssä kirjeessään (ks. edellä 61 kohta) tietoja PG Paperboardin kaikkien toimielinten kokousten päivämääristä vuosina 1989 ja 1990.
- 67 Kyseisten kokousten salassapidon osalta voidaan todeta, ettei JMC:n kokouksista ole virallisia pöytäkirjoja. Sitä, ettei kyseisistä kokouksista ole virallisia pöytäkirjoja eikä käytännöllisesti katsoen lainkaan sisäisiä muistioita, on näiden kokousten lukumäärä, jakautuminen pitkälle aikavälille ja niissä käytyjen keskustelujen

luonne huomioon ottaen pidettävä riittävänä näyttönä siitä, että komission väite, jonka mukaan osallistujia kehoitettiin olemaan tekemättä muistiinpanoja, pitää paikkansa (ks. päätöksen 168 perustelukappaleen kuudes luetelmakohta).

- 68 Komissio on näin ollen katsonut aivan oikein kantajan osallistuneen ”salaisiin ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin kokouksiin”.

Kantajan osallistuminen salaiseen hintayhteistyöhön

- 69 Komission mukaan JMC:n pääasiallinen tarkoitus oli alusta lähtien seuraava:

— ”päättää, voitiinko hintoja korottaa ja jos voitiin, niin miten, sekä ilmoittaa päätelmistään PWG:lle,

— määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen (eli yhtenäinen) hintajärjestelmä Euroopassa — — ”(pätöksen 44 perustelukappaleen viimeinen kohta).

- 70 Komissio toteaa päätöksen 45 perustelukappaleen ensimmäisessä ja toisessa kohdassa vielä tarkemmin seuraavaa:

”Tämä jaosto tarkasteli markkinoittain, miten kunkin tuottajan tuli toteuttaa PWG:n päättämät hinnankorotukset. Suunniteltujen korotusten käytännön toteuttamista koskevia seikkoja käsiteltiin ’pyöreän pöydän keskusteluissa’, joissa kaikki osallistujat saivat kommentoida ehdotettua korotusta.

PWG:n päättämien hinnankorotusten toteuttamisessa ilmenneistä vaikeuksista tai mahdollisista yhteistyöstä kieltäytymisistä raportoitiin PWG:lle, joka siinä tapauksessa pyrki (kuten Stora on todennut) 'saavuttamaan tarpeelliseksi katsotun yhteistyöasteen'. JMC laati erilliset raportit GC- ja GD-laaduista. Jos PWG muuttaa koskevaa päätöstä JMC:ltä saamiensa raporttien perusteella, kyseisen päätöksen täytäntöönpanemiseksi tarvittavista toimenpiteistä keskusteltiin seuraavassa JMC:n kokouksessa."

- 71 On todettava, että näiden JMC:n kokousten tarkoitusta koskevien toteamusten tueksi komissio viittaa aiheellisesti Storan ilmoituksiin (väitetiedoksiannon liitteet 35 ja 39).
- 72 Vaikkei komissiolla ole hallussaan mitään virallista pöytäkirjaa yhdestäkään JMC:n kokouksesta, se on löytänyt Mayr-Melnhofilta ja Renalta joitakin sisäisiä muistioita ja muistiinpanoja, jotka koskevat 6.9.1989, 16.10.1989 ja 6.9.1990 pidettyjä kokouksia (väitetiedoksiannon liitteet 117, 109 ja 118). Nämä muistiot ja muistiinpanot, joiden sisältöä on selostettu päätöksen 80, 82 ja 87 perustelukappaleessa, koskevat näissä kokouksissa yhdenmukaistetuista hinta-aloitteista käytyjä yksityiskohtaisia keskusteluja. Ne ovat siis sellaisia todisteita, jotka selvästi vahvistavat, että Storan kuvaus JMC:n tehtävistä pitää paikkansa.
- 73 Tältä osin riittää, kun esimerkkinä tuodaan esiin Renalta saadut muistiinpanot (väitetiedoksiannon liite 118), jotka koskevat 6.9.1990 pidettyä JMC:n kokousta ja joissa todetaan muun muassa seuraavaa:

"Hinnankorotuksesta ilmoitetaan *ensi viikolla syyskuussa*.

Ranska	40 FRF
Alankomaat	14 NLG
Saksa	12 DEM
Italia	80 ITL
Belgia	2,50 BEF
Sveitsi	9 CHF
Yhdistynyt kuningaskunta	40 GBP
Irlanti	45 IEP

Kaikkiin laatuihin on tehtävä sama korotus; GC, UD, GT, GC jne.

Ainoastaan yksi hinnankorotus vuodessa.
 Koskee 7.1. lähtien tapahtuvia toimituksia.
 Viimeistään 31.1.
 14.9. kirje hinnankorotuksesta (Mayr-Melnhof).
 19.9. Feldmühle lähettää kirjeensä.
 Cascades ennen syyskuun loppua.
 Kaikkien on lähetettävä kirjeensä ennen 8.10.”

- 74 Kuten komissio on päätöksen 88—90 perustelukappaleessa selvittänyt, se on lisäksi saanut haltuunsa sellaisia sisäisiä asiakirjoja, joiden perusteella voidaan päätellä, että yritykset ja erityisesti ne, jotka on nimeltä mainittu väitetiedoksiannon liitteessä 118, ovat todella ilmoittaneet sovituista hinnankorotuksista ja toteuttaneet ne.
- 75 Vaikka komission esiin tuomat asiakirjat koskevatkin vain pientä osaa JMC:n kokouksista päätöksen kattamana aikana, kaikki käytettävissä olevat asiakirjatodisteet vahvistavat oikeaksi Storan toteamuksen, jonka mukaan JMC:n pääasiallisena tarkoituksena oli päättää yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisesta ja suunnitella sitä. Tältä osin sen, ettei JMC:n kokouksista ole käytännöllisesti katsoen lainkaan sen enempää virallisia kuin sisäisiäkään pöytäkirjoja, on katsottava olevan riittävä näyttö sekä kokousten salassa pitämisestä (ks. edellä 67 kohta) että komission sen väitteen paikkansapitävyydestä, jonka mukaan kokouksiin osallistuneet yritykset ovat pyrkineet peittämään tässä toimitelmässä käytyjen keskustelu-

jen todellisen luonteen (ks. erityisesti päätöksen 45 perustelukappale). Tällaisessa tilanteessa todistustaakka kääntyy, ja niiden tämän toimielimen kokouksiin osallistuneiden yritysten, joille päätös on osoitettu, on näytettävä toteen, että toimielimellä oli lainmukainen tarkoitus. Koska yritykset eivät ole esittäneet tällaista näyttöä, komissio on aiheellisesti katsonut, että yritysten tämän toimielimen kokouksissa käymillä keskusteluilla on ollut pääasiallisesti kilpailunvastainen tarkoitus.

76 Kantajan oman tilanteen osalta on todettava, että sen osallistumista vuoden 1988 ja vuoden 1990 lopun välisenä aikana tiettyihin JMC:n kokouksiin, joista ainakin kolmeen vuonna 1990, on edellä oleva huomioon ottaen ja siitä huolimatta, ettei niissä kokouksissa, joissa kantajan on näytetty olleen läsnä, käydyistä keskusteluista ole asiakirjatodisteita, pidettävä riittävänä näyttönä siitä, että se on kyseisenä aikana osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön.

77 Komission esiin tuoma asiakirja-aineisto, joka koskee kantajan tosiasiallista toimintaa hintojen osalta, vahvistaa tämän toteamuksen oikeaksi. Kantaja ei tältä osin kiistä päätöksen liitteenä oleviin taulukkoihin sisältyviä tietoja, jotka koskevat hinnankorotusten määriä sekä päivämääriä, jolloin korotuksista ilmoitettiin ja jolloin ne tulivat voimaan. Näistä taulukoista ilmenee, että kantaja on sinä ajanjaksona, jona sen katsotaan syyllistyneen kilpailusääntöjen rikkomiseen, ilmoittanut hinnankorotuksista ja toteuttanut niitä Saksan markkinoilla ja että korotukset vastaavat olennaisilta osin määrältään sekä ilmoitus- ja voimaantuloajankohdiltaan PG Paperboardissa tehtyjä päätöksiä.

78 Kantaja väittää (ks. jäljempänä 89 kohta ja sitä seuraavat kohdat), ettei se ole osallistunut hinnankorotukseen lokakuussa 1989 ja että alkuperäisestä aikomuksestaan huolimatta se ei ole toteuttanut huhtikuuksi 1990 ja tammikuuksi 1991 suunniteltuja hinnankorotuksia.

- 79 Päätoksestä kuitenkin ilmenee, ettei ensimmäinen näistä kolmesta korotuksesta koskenut GD-kartonkia, joka on ainoa kartonkilaatu, jota kantaja tuottaa (ks. päätöksen liitteenä oleva taulukko E ja Storan ilmoitus, väitetiedoksiannon liite 39, 17 kohta).
- 80 Toisen, huhtikuuksi 1990 suunnitellun hinnankorotuksen osalta on todettava, että kantaja on ilmoittanut 13.12.1989 päivätyssä kirjeessään (asiakirja F-7-1) aikomuksestaan korottaa hintojaan 8 prosentilla maaliskuussa 1990. Tässä kirjeessään se on viitannut nimenomaisesti Mayr-Melnhofin 28.11.1989 ilmoittamaan hinnankorotukseen, joka on sekä määrältään että voimaantuloajankohdaltaan sama kuin kantajan ilmoittama korotus.
- 81 Kun kantaja kerran on ilmoittanut tästä hinnankorotusaikomuksestaan, ainoastaan se seikka, että kantaja ei ole todellisuudessa korottanut hintojaan suunniteltuna ajankohtana, ei vaikuta päätelmään, jonka mukaan kantajan käyttäytyminen markkinoilla vahvistaa, että se on osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön. Tämän asian olosuhteissa korotuksen toteuttamatta jättämisellä voidaan näyttää toteen korkeintaan se, että kantaja on täysin hyödyntänyt salaista hintayhteistyötä perimällä kilpailijoidensa kanssa sovittuja hintoja matalampia hintoja.
- 82 Kolmannen korotuksen osalta on todettava, että se, että kantaja ei ole osallistunut korotuksen toteuttamiseen, vain vahvistaa komission toteamuksen, jonka mukaan kantaja lopetti kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisen vuoden 1990 lopussa.
- 83 Komissio on nämä seikat huomioon ottaen näyttänyt toteen, että kantaja on osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun. Kantajan väitteet, joiden mukaan se on osallistunut JMC:n kokouksiin vain kyetäkseen arvioimaan paremmin markkinoiden tulevaa kehitystä ja joiden mukaan sillä ei ole ollut intressiä osallistua minkäänlaiseen kartelliin, ovat siten perusteettomia.

Oikeudellinen arviointi toiminnasta, jolla kilpailusääntöjä rikottiin

- 84 Päätöksen mukaan sen 1 artiklassa mainitut yritykset olivat vahvistaneet ”kaikilla kansallisilla markkinoilla sovellettavien hintojen säännöllis[iä] korotu[ksia] — — sopimuksella” (130 perustelukappaleen toisen kohdan kolmas luetelmakohta). Komissio täsmentää myös, että ”puolen vuoden välein toistuneiden hinta-aloitteiden — — ei pidä katsoa olevan joukko erillisiä sopimuksia tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja vaan yksi ja sama jatkuva sopimus” (131 perustelukappaleen toinen kohta). Kantajan osalta on siten tutkittava, onko komissio toiminut oikein määritellessään sopimukseksi salaisen hintayhteistyön, johon kantaja on osallistunut vuodesta 1988 lähtien (ks. edellä 69 kohta ja sitä seuraavat kohdat).
- 85 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan, jotta voitaisiin katsoa kyseessä olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus, on riittävää, että asianomaiset yritykset ovat ilmaisseet yhteisen tahtonsa toimia markkinoilla tietyllä tavalla (ks. mm. asia 41/69, ACF Chemiefarma v. komissio, tuomio 15.7.1970, Kok. 1970, s. 661, 112 kohta, Kok. Ep. I, s. 455; em. yhdistetyt asiat Van Landewyck ym. v. komissio, tuomion 86 kohta ja asia T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1711, 256 kohta).
- 86 Näin ollen on tarkastettava, onko komissio näyttänyt toteen, että yritykset, joille päätös on osoitettu, olivat ilmaisseet yhteisen tahtonsa toimia markkinoilla hintojen osalta tietyllä tavalla.
- 87 Tältä osin riittää, kun viitataan todisteisiin, joilla on osoitettu kantajan osallistuneen salaiseen hintayhteistyöhön (ks. edellä 69 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Näin ollen on selvää ilman, että olisi tarpeen tarkastella muita todisteita, että komissio on näyttänyt toteen, että JMC:n kokouksiin osallistuneet yritykset ovat ilmaisseet yhteisen tahtonsa korottaa hintoja yhdenmukaisesti ja samanaikaisesti.

Komissio toimi siten oikein määritellessään sopimukseksi kantajan ja muiden kartongintuottajien hinta-aloitteita koskeneet yhdenmukaiset tahdonilmaukset.

- 88 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella tämä kanneperuste on hylättävä.

Kanneperuste, jonka mukaan kantaja ei ole osallistunut hinnankorotusten toteuttamiseen

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

- 89 Kantaja väittää toteuttaneensa hinnankorotuksia ainoastaan lokakuussa 1988 ja huhtikuussa 1989. Kantaja toteaa huhtikuun 1990 ja tammikuun 1991 hinnankorotusaloitteista, joihin sen on päätöksessä katsottu osallistuneen, että se ainoastaan ilmoitti korotuksista mutta että se ei todellisuudessa toteuttanut niitä.
- 90 Se, että kantaja ei osallistunut lokakuun 1989 hinta-aloitteeseen, osoittaa sen mukaan selvästi, ettei sillä ole ollut mitään osuutta toteutetuksi väitettyssä kartelissa. Jos sillä olisi ollut siinä jokin osuus, sen jatkuva osallistuminen kaikkiin hinta-aloitteisiin olisi ollut välttämätöntä, jotta sopimusten menestystä ei olisi vaarannettu.
- 91 Kantaja toteaa vielä, ettei se tuntenut itseään sidotuksi hintasopimuksiin, sillä on selvää, että alkuperäisistä ilmoituksistaan huolimatta se ei käytännössä toteuttanut huhtikuun 1990 ja tammikuun 1991 hinnankorotuksia.

- 92 Komissio väittää, että kantajan toiminta osoittaa selvästi kantajan osallistuneen kaikkiin hinta-aloitteisiin. Se korostaa, että kantaja ilmoitti hinnankorotuksista jokaisen PG Paperboardissa kyseisenä aikana päätetyn aloitteen yhteydessä ja että ainoa poikkeus tästä oli lokakuun 1989 aloite. Se, että joitakin hinnankorotuksia ei voitu toteuttaa, saattaa selittyä asiakkaiden vastustuksella. Koska korotuksista kuitenkin ilmoitettiin, kantajan on katsottava tunteneen olevansa sidottu hintasopimuksiin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 93 Kuten edellä todettiin, päätöksestä ilmenee, ettei lokakuun 1989 hinnankorotusaloite koskenut GD-kartonkia, joka on ainoa kartonkilaatu, jota kantaja tuottaa. On myös todettu (ks. edellä 82 kohta), että se, että kantaja ei osallistunut tammi-kuun 1991 hinnankorotuksen toteuttamiseen, vain vahvistaa, että kantaja lopetti kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisen vuoden 1990 lopussa.
- 94 Se, että ilmoitettuaan aikomuksestaan korottaa hintoja maaliskuussa 1990 kantaja ei todellisuudessa kuitenkaan korottanut niitä suunniteltuna ajankohtana, ei vaikuta päätelmään, jonka mukaan kantaja on osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön. Päätöksessä ei ole tältä osin väitettykään, että kantaja olisi toteuttanut kyseisen hinnankorotuksen. Päätöksen liitteenä olevassa taulukossa F komissio on tosiasiaa viitannut ainoastaan 13.12.1989 päivättyyn kirjeeseen, (asiakirja F-7-1), jossa kantaja ilmoitti aikomuksestaan korottaa hintoja maaliskuussa 1990 (ks. edellä 80 kohta).
- 95 Muilta osin on todettava, että kantaja on toteuttanut lokakuun 1988 ja huhtikuun 1989 yhdenmukaistetut hinnankorotukset (pätöksen liitteenä olevat taulukot C ja D).

- 96 Kantajan väite siitä, ettei se tuntenut itseään sidotuksi kilpailijoidensa kanssa käymiinsä keskusteluihin kartongin hinnoista, ei ole asian kannalta merkityksellinen. Perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltaminen ei nimittäin edellytä, että yritykset tunsivat itsensä sidotuiksi salaiseen yhteistyöhön, johon ne osallistuvat.
- 97 Kanneperustetta ei siten voida hyväksyä.

Kanneperuste, jonka mukaan kantaja ei osallistunut markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ja kapasiteetteja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

- 98 Kantaja väittää käyttäneensä vanhaa kartonkikonettaan täydellä kapasiteetilla vuoteen 1990 asti ja toteaa, ettei tuotantomäärän lisääminen olisi ollut mahdollista. Vanhan koneen kunnossapidosta, huollosta ja vioista aiheutui useita teknisiä tuotantokatkoksia.
- 99 Koska kantaja varautui tuotantonsa voimakkaaseen supistumiseen kartonkikoneensa uudistamisen aikana, se tuotti kartonkia varastoon vuonna 1989, ja konetta käytettiin tällöin 20,8 päivää enemmän kuin tavallisena vuonna. Jotta tällainen ylituotanto voitiin saada aikaiseksi, oli luovuttava yrityksen vuosittaiseen lomakauden tai juhlapäiviin liittyneistä tuotantoseisokeista ja seisautettava tuotanto ainoastaan silloin, kun se oli teknisistä syistä välttämätöntä. Uudistustöiden vuoksi tuotanto supistui vuonna 1990, mutta koko jäljellä oleva kapasiteetti oli käytössä. Kantaja katsoo, ettei se ole voinut noudattaa ”hintaa ennen määrää” -politiikkaa ja että kartonkitehtaan uudistaminen oli ilmiselvässä ristiriidassa tällaisen politiikan kanssa.

- 100 Päätökseen ei kantajan mukaan sisälly väitettä siitä, että se olisi osallistunut kapasiteetteja tai tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien suojelua koskeneeseen sopimukseen. Siinä ei vedota mihinkään tosiseikkaan, jolla voitaisiin näyttää toteen kantajan osallistuneen ”hintaa ennen määrää” -politiikkaa koskeneeseen sopimukseen. FS-Kartonin tiloista löydetyillä muistiinpanoilla (väitetiedoksiannon liite 115; ks. päätöksen 92 perustelukappale) ei varsinkaan voida näyttää toteen tällaista osallistumista. Kantajan mukaan muistiinpanoista ilmenee ainoastaan sen markkinaosuus, jonka väitetään olleen 3 prosentin suuruisen. Kantajan markkinaosuus GD-laatuojen osalta oli kuitenkin enintään 2 prosenttia vuosina 1988—1989, ja uudistustöiden takia se jopa supistui vuonna 1990.
- 101 Kantaja kiistää myös sen, että sen satunnaista osallistumista JMC:n kokouksiin voitaisiin pitää näyttönä ”hintaa ennen määrää” -politiikkaan osallistumisesta. Storan toisesta ilmoituksesta, johon komissio on perustanut kantansa, ilmenee tältä osin, että kyseisestä politiikasta oli väitely PWG:n ja PC:n kokouksissa eli sellaisten toimielinten kokouksissa, joiden toimintaan kantaja ei osallistunut. Myöskään 3.10.1989 pidettyä talousjaoston kokousta koskevan muistion (väitetiedoksiannon liite 70; ks. päätöksen 82 perustelukappale) ei voida katsoa olevan tällaista näyttöä, koska on selvää, ettei kantaja ole koskaan osallistunut tämän jaoston kokouksiin.
- 102 Komissio viittaa aluksi Storan ilmoitukseen (väitetiedoksiannon liitteet 39 ja 43). Ilmoitukseen sisältyy kuvaus toimenpiteistä, joista on päätetty määrien valvonnan osalta tarjonnan ja kysynnän pitämiseksi tasapainossa ja markkinaosuuksien rajoittamiseksi. Näistä ilmoituksista käy lisäksi ilmi, että määrien valvomista ja markkinaosuuksien rajoittamista koskeneet toimenpiteet olivat PG Paperboardin jäsenten välillä tehtyjen sopimusten olennaisia osia. Useat asiakirjat tukevat Storan ilmoituksia. Komissio viittaa esimerkiksi FS-Kartonin myyntijohtajan 28.12.1988 päivätyyn luottamukselliseen muistioon (väitetiedoksiannon liite 73).

103 Komissio väittää tulkinneensa oikein väitetiedoksiannon liitettä 115. Komission mukaan näihin muistiinpanoihin sisältyvät tiedot — jotka koskevat prosentuaalisia markkinaosuuksia, tuotantomääriä ja -kapasiteettia, tilauskantoja, hintoja sekä suunniteltuja hinnankorotuksia — on niiden yksityiskohtaisuuden ja tyhjentävyyden vuoksi voitu saada ainoastaan tuottajien välisen yksityiskohtaisen tietojen vaihdon perusteella. Koska kyseiset muistiinpanot vahvistavat siis Storan ilmoitukset, sillä, olivatko kantajaa koskevat tiedot peräisin kantajalta ja oliko kantajan markkinaosuus todella 3 prosenttia, ei ole tässä asiassa merkitystä. Komission mukaan on joka tapauksessa otettava huomioon se, että muistiinpanoissa viitataan vain GD- ja GT-laatuojen Saksan markkinoihin, joilla kantajalla oli vuonna 1990 yli 3 prosentin markkinaosuus.

104 Koska kantaja on osallistunut JMC:n kokouksiin, joiden tavoitteena oli päättää välttämättömistä toimenpiteistä ”hintaa ennen määrää” -politiikan osalta (päätöksen 44 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet), sen on katsottava osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen myös näiden kartellin osatekijöiden osalta. Komissio väittää tältä osin, että silloin kun kyseessä on monimutkainen sopimusjärjestely, ei ole välttämätöntä, että jokainen jäsen noudattaa itse kaikkia kartellin osatekijöitä, jos on näytetty toteen, että kartelli kokonaisuutena noudatti niitä (em. asia ICI v. komissio, tuomion 256—261 ja 305 kohta ja em. asia Hercules Chemicals v. komissio, tuomion 272 kohta). Sillä, että kantaja on ehkä kasvattanut markkinaosuuttaan, ei ole tässä asiassa merkitystä, koska tällaisella omalla käyttäytymisellä ei komission mukaan voida puolustella lainvastaiseen kartelliin osallistumista. Merkitystä ei ole myöskään sillä, että kantaja ei ehkä ole toteuttanut tuotantoseisokkeja ja että kantajan koko kapasiteetti on ehkä ollut käytössä.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

105 Päätöksen 1 artiklan mukaan tässä artiklassa tarkoitetut yritykset ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että ne ovat osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat ”saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämiseksi

sestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa” ja ”toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaa edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen”; tämä osallistuminen on kantajan osalta kestänyt ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun.

- 106 On selvää, että kantaja on osallistunut joihinkin JMC:n kokouksiin vuoden 1988 ja vuoden 1990 lopun välisenä aikana. Lisäksi se, että kantaja on osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön samana ajanjaksona, on jo katsottu toteen näytetyksi (ks. edellä 69 kohta ja sitä seuraavat kohdat).
- 107 Koska kantaja kiistää osallistuneensa seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ja markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, on syytä tarkastella näitä kahta salaisen yhteistyön muotoa koskevia väitteitä erikseen.

Kantajan osallistuminen seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

- 108 Päätöksen mukaan PWG:n kokouksissa edustettuina olleet yritykset ovat osallistuneet vuoden 1987 lopusta alkaen koneiden seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, ja seisokkeja on tosiasiallisesti toteutettu vuodesta 1990 alkaen.
- 109 Päätöksen 37 perustelukappaleen kolmannesta kohdasta ilmenee, että PWG:n varsinainen tehtävä Storan mukaan oli ”erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista sekä hinnankorotuksista ja kapasiteeteista ja harjoittaa niiden osalta yhteistoimintaa”. Viitaten ”PWG:ssä vuonna 1987 teht[yyn] sopimuks[een]” (52 perustelukappaleen ensimmäinen kohta) komissio toteaa, että sillä pyrittiin nimenomaan ”vakaan tarjontatason” säilyttämiseen (58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

- 110 Siitä, mikä oli PWG:n osuus toimitusten valvontaa koskeneessa salaisessa yhteistyössä, jolle tunnusomaista oli koneiden seisokkiaikojen tarkastelu, päätöksessä todetaan, että tällä PG Paperboardin toimielimellä oli ratkaiseva osuus seisokkien toteuttamisessa, koska vuodesta 1990 lähtien tuotantokapasiteetti kasvoi ja kysyntä väheni; päätöksessä todetaan seuraavaa: ”— vuoden 1990 alussa tärkeimmät tuottajat — katsoivat hyödylliseksi sopia PWG:ssä siitä, että seisokit ovat tarpeen. Suuret tuottajat tajusivat, etteivät ne voineet kasvattaa kysyntää laskemalla hintoja ja että tuotannon jatkaminen täydellä kapasiteetilla vain johtaisi hintojen laskuun. Se, kuinka pitkät seisokit olivat tarpeen tarjonnan ja kysynnän tasapainon palauttamiseksi, voitiin teoriassa laskea kapasiteettiraporttien perusteella — —”(päätöksen 70 perustelukappale).
- 111 Päätöksessä todetaan lisäksi seuraavaa: ”PWG ei kuitenkaan muodollisesti määrännyt kullekin tuottajalle seisokkiaikaa. Stora mukaan sellaisen koneiden seisokkiaikojen koskevan koordinoitun suunnitelman laatimisessa, joka olisi kattanut kaikki tuottajat, ilmeni käytännön vaikeuksia. Stora toteaa, että tämän vuoksi käytössä oli vain ’löyhä kannustusjärjestelmä’”(päätöksen 71 perustelukappale).
- 112 On korostettava, että Stora on toisessa ilmoituksessaan (väitetiedoksiannon liite 39, 24 kohta) todennut seuraavaa: ”Sillä, että PWG päätti alkaa noudattaa hinta ennen määrää -politiikkaa, ja sillä, että yhdenmukaisten hintojen järjestelmä otettiin vähitellen käyttöön vuodesta 1988 alkaen, PWG:n jäsenet myönsivät, että seisokit olivat välttämättömiä näiden hintojen säilyttämiseksi kysynnän kasvun heikentyessä. Tuottajat eivät olisi ilman seisokkeja pystyneet säilyttämään sovittuja hintatasoja ylikapasiteetin kasvaessa.”
- 113 Ilmoituksensa seuraavassa kohdassa Stora toteaa seuraavaa: ”Kartonkiteollisuus pystyi vuosina 1988 ja 1989 toimimaan käytännöllisesti katsoen täydellä kapasiteetilla. Muut kuin tavanomaiset kunnossapito- ja lomaseisokit osoittautuivat välttämättömiksi vasta vuodesta 1990 alkaen. — — Tilausten vähentyessä oli lopulta turvaututtava seisokkeihin hinta ennen määrää -politiikan säilyttämiseksi. Kultakin

tuottajalta (tuotannon ja kulutuksen tasapainon varmistamiseksi) edellytetty seisokkiaika voitiin laskea kapasiteettiraporttien perusteella. PWG ei muodollisesti määrännyt noudatettavia seisona-aikoja, vaikka olemassa olikin löyhä kannustusjärjestelmä — —.”

114 Komissio perustaa päätelmänsä myös väitetiedoksiannon liitteeseen 73, joka on 28.12.1988 päivätty markkinatilannetta koskeva luottamuksellinen muistio, jonka Mayr-Melnhof-konsernin myynnistä vastaava markkinointijohtaja Saksasta (Katzner) oli osoittanut Mayr-Melnhofin toimitusjohtajalle (Gröller) Itävaltaan.

115 Tämän asiakirjan, jota lainataan päätöksen 53—55 perustelukappaleessa, mukaan ”toimitusjohtajaryhmän” (Präsidentenkreis) tiiviimpi yhteistyö, josta oli päätetty vuonna 1987, oli tehnyt joistakin ”voittajia” ja toisista ”häviäjiä”. Mayr-Melnhof on tulkinnut ilmaisua ”toimitusjohtajaryhmä” siten, että se tarkoittaa samalla yleisesti sekä PWG:tä että PC:tä, toisin sanoen siten, ettei se viittaa mihinkään yksittäiseen tilaisuuteen tai kokoukseen (väitetiedoksiannon liite 75, 2 a kohta); tätä tulkintaa ei ole syytä käsitellä tässä yhteydessä.

116 Ne syyt, joiden perusteella kyseisen muistion laatija piti muistiota laatiessaan Mayr-Melnhofia ”häviäjänä”, ovat tärkeitä todisteita PWG:n kokouksiin osallistuneiden välisestä seisokkeja koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

117 Muistion laatija nimittäin toteaa seuraavaa:

”4) Tällä kohtaa asianosaisten käsitykset siitä, mihin tavoitteeseen on pyrittävä, alkavat poiketa toisistaan.

— —

c) Koko myyntihenkilöstö ja Euroopan myyntiedustajat on vapautettu määräbudjeteistaan, ja on noudatettu ankaraa, lähestulkoon poikkeuksetonta hintapolitiikkaa (työntekijämme eivät ole aina ymmärtäneet muuttunutta asennettamme markkinoihin — aikaisemmin vaadittiin pelkästään määriä ja nyt ainoastaan hintakuria silläkin uhalla, että koneet joudutaan seisauttamaan).”

118 Mayr-Melnhof väittää (väitetiedoksiannon liite 75), että edellä lainattu kappale koskee ainoastaan yrityksen sisäistä tilannetta. Kun tätä otetta analysoidaan ottaen huomioon muistio yleisemmin, osoittautuu, että siinä on kyse ”toimitusjohtajaryhmässä” päätetyn ankaran politiikan täytäntöönpanosta myyntihenkilöstön tasolla. Tämän asiakirjan on tulkittava osoittavan, että vuoden 1987 sopimukseen osallistuneet, toisin sanoen ainakin PWG:n kokouksiin osallistuneet, kiistattomasti ovat arvioineet sitä, mikä vaikutus heidän hyväksymällään politiikalla on siinä tapauksessa, että sitä noudatetaan ankarasti.

119 Edellä esitetyn perusteella on katsottava komission näyttäneen toteen, että PWG:n kokousten osanottajat ovat osallistuneet tuotantoseisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.

120 Päätöksen mukaan JMC:n kokouksiin osallistuneet yritykset, muun muassa kantaja, ovat samoin osallistuneet tähän salaiseen yhteistyöhön.

121 Tältä osin komissio toteaa erityisesti seuraavaa:

”Sen ohella, että käytössä oli Fidesin hallinnoima, yhdistettyjä lukuja tuottava järjestelmä, noudatettiin myös käytäntöä, jossa kukin tuottaja paljasti kilpailijoilleen tilauskantansa suuruuden JMC:n kokouksissa.

Tilauksia koskevista tiedoista työpäiviksi muunnettuna oli hyötyä seuraavissa tilanteissa:

- päätettäessä, oliko tilanne suotuisa yhdenmukaistetun hinnankorotuksen toteuttamiselle,
- määritettäessä sitä, kuinka paljon seisokkeja tarvitaan tarjonnan ja kysynnän välisen tasapainon pysyttämiseksi — — ”(päätöksen 69 perustelukappaleen kolmas ja neljäs kohta).

122 Komissio toteaa lisäksi seuraavaa:

”Epäviralliset pöytäkirjat kahdesta JMC:n kokouksesta, jotka pidettiin tammi-kuussa 1990 (84 perustelukappale) ja syyskuussa 1990 (87 perustelukappale), sekä muut asiakirjat (94 ja 95 perustelukappale) vahvistavat — — , että PG Paperboardissa suuret tuottajat pitivät pienemmät kilpailijansa jatkuvasti ajan tasalla suunnitelmistaan toteuttaa lisäseisokkeja hintojen laskun välttämiseksi” (päätöksen 71 perustelukappaleen kolmas kohta).

- 123 JMC:n kokouksia koskevat asiakirjatodisteet (väitetiedoksiannon liitteet 109, 117 ja 118) vahvistavat, että yhdenmukaistettujen hinnankorotusten valmistelua koskeneiden keskustelujen yhteydessä keskusteltiin myös seisokeista. Väitetiedoksiannon liitteessä 118 eli 6.9.1990 päivätyissä Renan muistiinpanoissa (ks. myös edellä 73 kohta) mainitaan erityisesti hinnankorotusten määrät useiden maiden osalta, tulevien korotusilmoitusten päivämäärät sekä useiden tuottajien tilauskantojen suuruus työpäivinä. Asiakirjan laatija toteaa tiettyjen valmistajien ennakoivan seisokkeja, mikä on ilmaistu esimerkiksi seuraavalla tavalla:

”Kopparfors   5—15 days
5/9 will stop for five days”.

- 124 Vaikkei väitetiedoksiannon liitteissä 117 ja 109 ole tietoja, jotka välittömästi koskisivat suunniteltuja seisokkeja, niistä kuitenkin ilmenee, että 6.9.1989 ja 16.10.1989 pidetyissä JMC:n kokouksissa keskusteltiin tilauskantojen ja uusien tilausten tilasta.

- 125 Kun nämä asiakirjat luetaan yhdessä Storan ilmoitusten kanssa, ne ovat riittävä näyttö JMC:n kokouksissa edustettuina olleiden tuottajien osallistumisesta seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Salaiseen hintayhteistyöhön osallistuneet yritykset väistämättä tiesivät, että tilauskantojen ja uusien tilausten tilan tarkastelun ja mahdollisia seisokkeja koskevien keskustelujen tarkoituksena ei ollut pelkästään sen määrittäminen, oliko markkinatilanne suotuisa yhdenmukaistetulle hinnankorotukselle, vaan myös sen määrittäminen, olivatko tehtaiden seisokit välttämättömiä sen estämiseksi, että ylitarjonta saattaisi vaarantaa sovitun hintatason. Erityisesti väitetiedoksiannon liitteestä 118 ilmenee, että 6.9.1990 pidettyyn JMC:n kokoukseen osallistuneet sopivat lähiaikoina tapahtuvasta hinnankorotuksesta,

vaikka useat tuottajat olivat ilmoittaneet valmistautuvansa tuotannon pysäyttämiseen. Markkinatilanne oli näin ollen sellainen, että tulevan hinnankorotuksen tehokas toteuttaminen erittäin todennäköisesti edellytti (lisä)seisokkeja; seuraus, jonka valmistajat siis ainakin epäsuorasti hyväksyivät.

- 126 Tällä perusteella on — ilman että olisi tarpeen tutkia muita komission päätöksensä esiin tuomia todisteita (väitetiedoksiannon liitteet 102, 113, 130 ja 131) — katsottava komission näyttäneen toteen, että JMC:n kokouksiin ja salaiseen hintayhteistyöhön osallistuneet yritykset ovat osallistuneet seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.
- 127 On siis katsottava, että kantaja on vuoden 1988 ja vuoden 1990 lopun välisenä aikana osallistunut seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.
- 128 Kantajan väitteitä, joiden mukaan sen tosiasiallinen toiminta ei vastaa komission väitteitä seisokkeja koskeneen salaisen yhteistyön olemassaolosta, ei voida hyväksyä.
- 129 On nimittäin korostettava komission myöntäneen, että koska kartonkiteollisuus oli toiminut täydellä kapasiteetilla vuoden 1990 alkuun saakka, seisokkeja ei tuohon mennessä ollut tarvittu käytännöllisesti katsoen lainkaan (päätöksen 70 perustelukappale).
- 130 Lisäksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan se, että yritys ei mukaudu siihen, mitä kokouksissa, joilla on selvästi kilpailunvastainen tarkoitus, on sovittu, ei estä sitä, etteikö yritys olisi täysin vastuussa osallistumisestaan kartelliin, jos se ei ole julkisesti sanoutunut irti siitä, mitä kokouksissa on sovittu (ks. esim. asia T-141/89, Tréfileurope v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-791, 85 kohta). Vaikka kantajan toiminta markkinoilla ei olisikaan ollut sovittun mukaista, etenkin jos se on — kuten se väittää — vuonna 1990 toiminut täydellä tuotantokapasiteetilla, se

ei siis mitenkään vaikuta sen vastuuseen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

Kantajan osallistuminen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön

- 131 Kantaja kiistää osallistuneensa markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön kiistämättä kuitenkaan päätökseen sisältynyttä toteamusta, jonka mukaan PWG:n kokouksiin osallistuneet tuottajat ovat tehneet sopimuksen "Länsi-Euroopan tärkeimpien tuottajien senhetkisten markkinaosuuksien 'jäädymisestä' sekä siitä, että uusia asiakkaita ei saanut yrittää hankkia eikä senhetkistä markkina-asemaa parantaa aggressiivisella hintapolitiikalla" (52 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).
- 132 Näin ollen on syytä korostaa, että niiden yritysten osalta, jotka eivät ole osallistuneet PWG:n kokouksiin, komissio toteaa seuraavaa:

"Vaikka JMC:n kokouksiin osallistuneet pienemmät kartongintuottajat eivät olleet mukana PWG:ssä markkinaosuuksista käydyissä yksityiskohtaisissa keskusteluissa, niille annettiin kuitenkin niiden kaikkien hyväksymän 'hinta ennen määrää'-politiikan yhteydessä täysi tieto tärkeimpien tuottajien yleisestä yhteisymmärryksestä 'vakaan tarjontatason' säilyttämiseksi ja epäilemättä myös siitä, että näiden pienempien tuottajien oli sopeutettava oma käyttäytymisensä tähän sopimukseen" (päättöksen 58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta).

- 133 Vaikkei sitä nimenomaisesti todetakaan päätöksessä, komissio vahvistaa tältä osin oikeaksi Storan ilmoituksen, jossa todetaan seuraavaa:

”Niille muille tuottajille, jotka eivät osallistuneet PWG:hen, ei yleensä tiedotettu markkinaosuuksia koskeneiden keskustelujen yksityiskohdista. Hinta ennen määrää -politiikan yhteydessä, johon ne osallistuivat, niiden on kuitenkin täytynyt saada tietää suurten tuottajien yhteisymmärryksestä sen suhteen, ettei hintataso saanut vaarantua sen takia, että tarjonta pysyy vakiotasolla.

Niiden tuottajien, jotka eivät osallistuneet PWG:hen, osuudet GC-laadun tarjonasta olivat kuitenkin niin merkityksettömiä, ettei sillä, osallistuivatko ne markkinaosuuksia koskeneeseen yhteisymmärrykseen vai eivät, ollut käytännöllisesti katsoen mitään vaikutusta mihinkään suuntaan” (väitetiedoksiannon liite 43, 1.2 kohta).

- 134 Storan tavoin komissio perustaa käsityksensä oletamaan, jonka mukaan suorien todisteiden puuttuessaakin on katsottava, että niiden yritysten, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin mutta joiden on näytetty hyväksyneen ne muut rikkomisen muodostavat osatekijät, jotka on mainittu päätöksen 1 artiklassa, on täytynyt tietää markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.
- 135 Tällaista päättelyä ei voida hyväksyä. Komissio ei ensinnäkään tuo esiin mitään todistetta, jolla voitaisiin näyttää toteen, että yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivat hyväksyneet yleisen yhteisymmärryksen, jonka mukaan muun muassa tärkeimpien tuottajien markkinaosuudet jäädytettiin.
- 136 Toiseksi pelkästään se seikka, että mainitut yritykset ovat osallistuneet salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön, ei vielä todista niiden samalla osallistuneen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Tältä osin on todettava, että markkinaosuuksia koskeva salainen

yhteistyö ei — toisin kuin mitä komissio näyttää väittävän — luonteensa puolesta väistämättä liity hintoja ja/tai seisokkeja koskevaan salaiseen yhteistyöhön. Riittää, kun todetaan, että PWG:ssä kokoontuneiden tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksia koskeneella salaisella yhteistyöllä pyrittiin päätöksen mukaan (pätöksen 52 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet) säilyttämään markkinaosuudet vakaalla tasolla — niitä joskus muuttaen — myös silloin, kun markkina-tilanne ja erityisesti tarjonnan ja kysynnän välinen tasapaino olivat sellaiset, ettei minkäänlainen tuotannon säätely ollut tarpeen sovittujen hinnankorotusten tehokkaan toteuttamisen varmistamiseksi. Tästä seuraa, että mahdollinen osallistuminen hintoja ja/tai seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ei vielä todista, että ne yritykset, jotka eivät osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivat välittömästi osallistuneet markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön tai että ne olisivat tienneet siitä tai että niiden olisi väistämättä pitänyt tietää siitä.

- 137 Kolmanneksi komissio vetoaa väitetiedoksiannon liitteeseen 115 eli (Mayr-Melnhof-konserniin kuuluvan) FS-Kartonin tiloista löydettyihin muistiinpanoihin. Päätöksen 92 perustelukappaleen ensimmäisen kohdan mukaan näissä muistiinpanoissa, ”jotka ovat peräisin vuoden 1991 alusta, on kirjattu ilmiselvästi muistiin muiden tuottajien kanssa pidetyn kokouksen tulokset, vaikka Mayr-Melnhof on kiistänytkin tämän”. Lisäksi niissä ”arvioidaan [Mayr-Melnhof]-konsernin, Feldmühlen, Buchmannin, Weigin, Europa Caronin, Cascadesin, Laakmannin, Saffan, Gruber & Weberin ja De Eendrachtin prosentuaalisia markkinaosuuksia (vuonna 1990)” (saman perustelukappaleen toinen kohta).
- 138 Tätä liitettä ei kuitenkaan voida pitää näyttönä siitä, että kantaja olisi osallistunut tuottajien väliseen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön. Vaikka liite koskeekin useiden tuottajien, muun muassa kantajan, prosentuaalisia markkinaosuuksia Saksassa, asiakirjan alkuperää tai sen kokouksen päivämäärää, johon asiakirja liittyy, ei ole mahdollista selvittää. Näin ollen ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että kyseinen asiakirja on laadittu julkisten tai asiakkailta saatujen tietojen perusteella vuonna 1991 FS-Kartonin sisäistä kokousta varten. Vaikka useat tuottajat, joista tietyt eivät ole osallistuneet PWG:n kokouksiin, olisivatkin todellisuudessa keskustelleet markkinaosuuksista, ei kuitenkaan ole näytetty toteen, että nämä keskustelut olisi käyty sinä aikana, jona kantajan on katsottu rikkoneen kilpailusääntöjä, eli ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun.

139 Neljänneksi on todettava, että päätöksen 58 perustelukappaleen toisessa ja kolmannessa kohdassa komissio vetoaa lisätodisteena kyseisen väittämän paikkansapitävyydestä väitetiedoksiannon liitteeseen 102 eli Renalta saatuihin muistiinpanoihin, jotka päätöksen mukaan koskevat 3.10.1988 pidettyä Nordic Paperboard Instituten (jäljempänä NPI) ylimääräistä kokousta. Tältä osin riittää, kun todetaan, ettei kantaja ollut NPI:n jäsen ja ettei tässä asiakirjassa olevaa viittausta seisokkien toteuttamisen mahdolliseen tarpeellisuuteen voida edellä todetuista syistä pitää näyttönä markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.

140 Jotta komissio voisi katsoa, että kukin niistä yrityksistä, joita tämänkaltaisessa päätöksessä tarkoitetaan, olisi määrätynä aikana vastuussa kokonaiskartellista, sen on näytettävä toteen, että kukin niistä on joko ollut mukana hyväksymässä sellaista kokonaissuunnitelmaa, joka kattaa kartellin muodostavat osatekijät, tai kyseisenä aikana osallistunut välittömästi kaikkiin näihin osatekijöihin. Yrityksen voidaan myös katsoa olevan vastuussa kokonaiskartellista, vaikka näytettäisiin toteen, että se on välittömästi osallistunut ainoastaan johonkin tai joihinkin tämän kartellin muodostaviin osatekijöihin, jos yritys tiesi tai sen piti väistämättä tietää yhtäältä, että se salainen yhteistyö, johon se osallistui, kuului kokonaissuunnitelmaan, ja toisaalta, että tämä kokonaissuunnitelma kattoi kaikki ne osatekijät, joista kartelli muodostui. Jos tilanne on tämä, se, ettei kyseinen yritys osallistunut välittömästi kaikkiin kokonaiskartellin muodostaviin osatekijöihin, ei poista sen vastuuta perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta. Tämä seikka voidaan kuitenkin ottaa huomioon arvioitaessa sen osalta todetun rikkomisen vakavuutta.

141 Tässä asiassa on todettava, ettei komissio ole näyttänyt toteen, että kantaja tiesi tai sen piti väistämättä tietää, että sen oma kilpailusääntöjä rikkova toiminta kuului kokonaissuunnitelmaan ja että tämä kokonaissuunnitelma kattoi salaisen hintayhteistyön ja seisokkeja koskeneen salaisen yhteistyön, joihin kantaja on tosiasiallisesti osallistunut, lisäksi myös tärkeimpien tuottajien välisen markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön.

- 142 Päätöksen 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta, jonka mukaan kantaja on osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen, jonka tavoitteena oli ”tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttäminen vakiotasolla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa”, on siten kumottava kantajan osalta.

Kanneperuste, jonka mukaan sitä, että kantaja on osallistunut Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään, arvioitaessa on tehty virhe

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

- 143 Kantaja väittää osallistuneensa Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään vain saadakseen luotettavaa tietoa taivekartonkimarkkinoiden tulevasta kehityksestä, sillä se harkitsi huomattavaa investointia tuotantolaitteidensa uusimiseksi. Se lopetti kyseiseen järjestelmään osallistumisensa suorittuaan tämän investoinnin vuoden 1990 lopussa. Näin ollen kantaja osallistui järjestelmään tavoitteenaan parantaa omaa markkina-asemaansa muiden tuottajien kustannuksella.
- 144 Kantaja väittää lisäksi uskoneensa, että osallistuminen tietojenvaihtojärjestelmään oli sinällään lainmukaista.
- 145 Komissio katsoo, että Fidesin tietojenvaihtojärjestelmää käytettiin perustamissopimuksen 85 artiklan vastaisen kartellin toiminnan helpottamiseen. Näin ollen tietojenvaihtojärjestelmää ei voida arvioida erillään kartellin kilpailunvastaisista tavoitteista. Komission mukaan kantaja ei ole voinut olla tietämättä toteutetun tietojenvaihtojärjestelmän lainvastaisuudesta. Kantajan mahdollisella vilpittömällä mielellä voi joka tapauksessa olla vaikutusta vain sakon suuruuteen.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 146 Päätöksen 1 artiklan mukaan tässä artiklassa tarkoitetut yritykset ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa osallistumalla sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden mukaisesti yritykset — muun muassa — ”edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista”; näillä edellä mainituilla toimenpiteillä tarkoitetaan salaista hintayhteistyötä, markkinaosuuksia koskenutta salaista yhteistyötä ja seisokkeja koskenutta salaista yhteistyötä.
- 147 Päätöstä on sen päätösosa ja 134 perustelukappaleen kolmas kohta huomioon ottaen tulkittava siten, että komissio on pitänyt Fides-järjestelmää perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisena, koska sillä tuettiin todettua kartellia.
- 148 Päätöksen 134 perustelukappaleen kolmannessa kohdassa täsmennetään, että Fidesin tietojenvaihtojärjestelmä ”oli merkittävä apukeino
- seurattaessa markkinaosuuksien kehitystä,
  - valvottaessa tarjonta- ja kysyntätilannetta kapasiteettien täyden käyttöasteen pysyttämiseksi,
  - päätettäessä siitä, voitiinko yhdenmukaistettuja hinnankorotuksia toteuttaa,
  - määritettäessä tarpeellisia seisokkiaikoja”.

- 149 Kun Fidesin tietojenvaihtojärjestelmän on katsottu olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastainen ainoastaan siltä osin kuin sillä tuettiin todettua kartellia, kantajan väitteellä, jonka mukaan se uskoi, että osallistuminen tähän järjestelmään oli sinällään lainmukaista, ei ole tässä asiassa merkitystä.
- 150 Kantaja ei myöskään kiistä Fidesin tilastojen käyttämistä kilpailua rajoittaviin tarkoituksiin koskevien päätökseen sisältyvien väitteiden paikkansapitävyyttä.
- 151 Näin ollen on katsottava näytetyksi toteen, että kantaja on osallistunut tietojen vaihtoon tukeakseen kilpailua rajoittavia toimia, joihin sen on näytetty osallistuneen. Niinpä kantajan selityksillä syistä, joiden vuoksi se päätti osallistua Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään, ei myöskään ole tässä asiassa merkitystä.
- 152 Näin ollen kanneperuste on hylättävä.

Päätöksen 2 artiklan kumoamista koskeva vaatimus

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

- 153 Kantaja väittää, että päätöksen 2 artiklan kieltö on muotoiltu liian epätarkasti. Siihen sisältyvien erittäin epämääräisten toteamusten perusteella ei ole mahdollista erottaa lainmukaista tietojenvaihtojärjestelmää lainvastaisesta. Kaikenlaiset

tietojenvaihtojärjestelmät, myös yhdistettyjä tietoja tuottavat, voivat kuulua tämän kiellon soveltamisalaan.

- 154 Siltä osin kuin päätöksen 2 artiklassa kielletään yhdistettyjen tietojen vaihto, päätös on kantajan mielestä ristiriidassa yritysten välistä yhteistyötä koskevasta sopimuksesta, päätöksistä ja yhdenmukaistetuista menettelytavoista annetun komission tiedonannon kanssa (EYVL 1968, C 75, s. 3, oikaisu EYVL 1968, C 84, s. 14; jäljempänä yhteistyötä koskeva tiedonanto).
- 155 Komissio on kantajan mukaan vahvistanut Seitsemännessä kilpailupolitiikkaa koskevassa kertomuksessa (7 kohta), että tietojenvaihtojärjestelmällä, jonka avulla ei ole mahdollista yksilöidä kutakin yritystä koskevia tietoja, ei rikota kilpailusääntöjä.
- 156 Siltä osin kuin komissio on perustanut päätöksensä vaaraan, että tietoja, joita sinänsä voidaan kerätä lainmukaisesti, käytetään väärin, perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisalaa on laajennettu tavalla, jota ei voida hyväksyä.
- 157 Komissio kiistää, että tulevaisuudessa tapahtuvaa tietojen vaihtoa koskeva kieltä olisi liian epätarkka. Komission mukaan riittää, että päätöksen päätösosassa ja perusteluosassa todetaan, mitä on se kilpailunvastainen toiminta, joka on lopetettava (yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975, Kok. 1975, s. 1663, 122—124 kohta). Komission mukaan päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a—c alakohdassa on yksityiskohtainen kuvaus siitä, minkätyyppistä tietojen vaihtoa ei voida sallia. Päätöksen 61—68, 105 ja 106 perustelukappaleessa on lisäksi yksityiskohtainen selvitys vaihdettuja tietoja koskevasta tosiasiatoteamuksesta. Päätöksessä on komission mukaan vielä tarkka kuvaus niistä kilpailua rajoittavista

vaikutuksista, joita tietojen vaihdolla on ollut kilpailuolosuhteisiin (päätöksen 134 ja 166 perustelukappale). Komission mukaan kiellon soveltamisala ilmenee selvästi, kun päätöksen 2 artikla luetaan yhdessä päätöksen perusteluosan kanssa.

- 158 Komission mukaan päätöksen 2 artiklan toisessa ja kolmannessa kohdassa on vain selityksiä, jotka koskevat sitä, minkä tyyppinen tietojen vaihto on sallittua.
- 159 Komissio kiistää myös sen, että kiellon soveltamisala olisi liian laaja. Tulevaisuudessa tapahtuvaa tietojen vaihtoa koskeva kieltä on näet ymmärrettävä päätöksen 68—70 perustelukappaleessa tehtyjen toteamusten valossa. Kielto vaihtaa yhdistettyjä tietoja koskee lisäksi ainoastaan tietoja uusista tilauksista, tilauskannoista ja kapasiteetin käytöstä. Tietojen vaihtoa arvioitaessa on komission mukaan otettava huomioon alan korkea keskittymisaste sekä yritysten hyvät tiedot muiden yritysten rakenteesta ja politiikasta, mikä johtuu aikaisemmasta yhteistyöstä PG Paperboardissa. Jäljellä olevien kilpailumahdollisuuksien säilyminen keskittyneillä markkinoilla riippuu pääasiallisesti siitä, että tärkeimmät tarjoajat ovat epävarmoja markkinatilanteesta ja että ne pitävät omat tietonsa siitä salassa. Tilauskantoja koskevien tietojen vaihto lyhyin aikavälein tekee markkinat luonnottomasti niin läpinäkyviksi, että vielä jäljellä olevia kilpailumahdollisuuksia ei loppujen lopuksi voida hyödyntää.
- 160 Uusia tilauksia koskevien tilastojen viikoittainen vaihto yhdessä kapasiteettiraporttien kanssa mahdollistaisi komission mukaan alan kapasiteetin käytön selville saamisen ja tuotantoseisokkien suunnittelemisen koko alan tasolla, jolloin tuottajat pystyisivät säilyttämään tarjonnan ja kysynnän tasapainon ja estämään hintojen laskun kysynnän vähetessä. Näitä vaikutuksia olisi havaittavissa, vaikkeivät tiedot olisi yksilöitävissä tai vaikka ne koskisivat jo toimitettuja tilauksia. Komissio on omasta mielestään aiheellisesti katsonut, että uusien tilausten tilaa sekä tilauskantojen tilaa koskevien yhdistettyjenkin tietojen vaihto on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaista.

- 161 Komission mukaan päätös ei ole ristiriidassa yhteistyötä koskevan tiedonannon eikä Seitsemännen kilpailupolitiikkaa koskevan kertomuksen sisällön kanssa.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 162 Päätöksen 2 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

- a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista,
- b) jonka avulla edistetään, helpotetaan tai rohkaistaan alan yhteistä reagointia hintojen osalta tai tuotannon valvontaa, vaikkei mitään yrityskohtaisia tietoja ilmaistaisikaan,

tai

- c) joka mahdollistaa sen, että asianomaiset yritykset voivat seurata minkä tahansa hintaa tai markkinaosuuksien jakoa yhteisössä koskevan nimenomaisen tai hiltajaisen sopimuksen täytäntöönpanoa tai noudattamista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä paitsi sellaiset tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta, myös kaikki uusien tilausten ja tilauskantojen tilaa sekä tuotantokapasiteetin suunniteltua käyttöastetta koskevat tiedot (näissä tapauksissa silloinkin, kun tiedot yhdistetään) tai kunkin koneen tuotantokapasiteettia koskevat tiedot.

Tämäntyyppisissä tietojenvaihtojärjestelmissä saa kerätä ja levittää ainoastaan sellaisia tuotantoa ja myyntiä koskevia yhdistettyjä tilastotietoja, joita ei voida käyttää edistämään tai helpottamaan yhteistä toimintaa alalla.

Yritysten on pidättäydyttävä myös kaikesta sellaisesta tietojen vaihdosta, jolla on merkitystä kilpailulle ja jota ei ole erikseen sallittu, sekä kaikista kokouksista tai muusta yhteydenpidosta vaihdettujen tietojen merkityksen tai sen tutkimiseksi, miten ala tai yksittäinen tuottaja mahdollisesti tai todennäköisesti reagoi näihin tietoihin.

Tarvittavien muutosten tekemiseksi mahdollisesti olemassa oleviin tietojenvaihtojärjestelmiin annetaan kolmen kuukauden määräaika, joka alkaa tämän päätöksen tiedoksiantamisesta.”

163 Kuten päätöksen 165 perustelukappaleesta ilmenee, päätöksen 2 artiklasta on päätetty asetuksen N:o 173 artiklan 1 kohdan nojalla. Tämän säännöksen nojalla komissio voi todettuaan, että esimerkiksi perustamissopimuksen 85 artiklaa

rikotaan, päätöksellään määrätä yritykset, joita asia koskee, lopettamaan tällaisen rikkomisen.

- 164 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sovellettaessa asetuksen N:o 173 artiklan 1 kohtaa yritystä voidaan kieltää jatkamasta tiettyjä lainvastaisiksi todettuja toimintoja, menettelytapoja tai tilanteita (yhdistetyt asiat 6/73 ja 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio, tuomio 6.3.1974, Kok. 1974, s. 223, 45 kohta, Kok. Ep. II, s. 229 ja yhdistetyt asiat C-241/91 P ja C-242/91 P, RTE ja ITP v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. I-743, 90 kohta) mutta myös kieltää alkamasta toimia samalla tavalla myöhemmin (asia T-83/91, Tetra Pak v. komissio, tuomio 6.10.1994, Kok. 1994, s. II-755, 220 kohta).
- 165 Koska asetuksen N:o 173 artiklan 1 kohtaa on sovellettava suhteessa todettuun rikkomiseen, komissiolla on toimivalta määrätä niiden velvoitteiden laajuudesta, joita asianomaisille yrityksille asetetaan, jotta rikkominen saataisiin loppumaan. Yrityksille asetetut velvoitteet eivät kuitenkaan saa ylittää sitä, mikä on asianmukaista ja tarpeellista tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi eli asiassa rikottujen sääntöjen mukaisen laillisen oikeustilan palauttamiseksi (em. yhdistetyt asiat RTE ja ITP v. komissio, 93 kohta; vastaavasti asia T-7/93, Langnese-Iglo v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1533, 209 kohta ja asia T-9/93, Schöller v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1611, 163 kohta).
- 166 Sen selvittämiseksi, onko päätöksen 2 artiklassa olevan määräyksen soveltamisala liian laaja — kuten kantaja väittää —, on tutkittava tässä artiklassa yrityksille asetettujen eri kieltojen ulottuvuutta.
- 167 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan toisessa virkkeessä asetetulla kiellolla, jonka mukaan yritysten on vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus kuin päätöksen 1 artiklassa todetuilla rikkomisilla, pyritään ainoastaan siihen, että yrityksiä estetään jatkamasta lainvastaiseksi todettua toimintaa. Kun

komissio on päättänyt tällaisesta kiellosta, se ei näin ollen ole ylittänyt asetuksen N:o 173 artiklassa sille myönnettyä toimivaltaa.

- 168 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a, b ja c alakohdassa on tarkemmat määräykset kiellosta, joka koskee kaupallisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuvaa vaihtamista.
- 169 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdassa olevan määräyksen antaminen, jolla kielletään sellaisten kaupallisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuva vaihtaminen, joiden avulla tietojen vaihtoon osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada yrityskohtaisia tietoja kilpailijoistaan, edellyttäisi, että komissio olisi päätöksessään todennut tällaisten tietojen vaihtamisen olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan perusteella lainvastaista.
- 170 Tältä osin on todettava, ettei päätöksen 1 artiklassa todeta, että yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtaminen sellaisenaan on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista.
- 171 Päätöksessä todetaan yleisemmin, että yritykset ovat rikkoneet tätä perustamissopimuksen artiklaa osallistumalla sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden mukaisesti yritykset ”edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista”.

- 172 Koska päätöksen päätösosa kuitenkin on ymmärrettävä sen perustelujen valossa (ks. em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 122 kohta), on huomattava, että päätöksen 134 perustelukappaleen toisessa kohdassa todetaan seuraavaa:

”Se, että tuottajat PG Paperboardin kokouksissa (erityisesti JMC:n kokouksissa) vaihtoivat yleensä luottamuksellisina ja arkaluonteisina pidettyjä yrityskohtaisia kaupallisia tietoja tilauskannoista, koneiden seisokeista ja tuotantovauhdista, oli selvästi kilpailusääntöjen vastaista, koska sen tarkoituksena oli tehdä tilanne mahdollisimman suotuisaksi hinnankorotusten toteuttamiselle. — — ”

- 173 Koska komissio on päätöksessä asianmukaisesti todennut, että yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtaminen on sellaisenaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista, se, että tällaisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuva vaihtaminen kielletään, täyttää asetuksen N:o 173 artiklan 1 kohdan soveltamisen edellytykset.
- 174 Kieltoja, jotka koskevat päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa tarkoitettua kaupallisten tietojen vaihtoa, on tutkittava ottaen huomioon tämän artiklan toinen, kolmas ja neljäs kohta, jotka tukevat näiden alakohtien sisältöä. Sitä, onko komissio pitänyt kyseisiä tietojen vaihtoja lainvastaisina ja jos on, missä määrin, on nimittäin arvioitava juuri tässä asiayhteydessä, koska yrityksille asetettujen velvoitteiden laajuus on rajoitettava siihen, mikä on välttämätöntä, jotta niiden toiminta olisi jälleen lainmukaista perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan suhteen.
- 175 Päätöstä on tulkittava siten, että komissio on pitänyt Fides-järjestelmää perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisena, koska se tuki todettua kartellia (pätöksen 134 perustelukappaleen kolmas kohta). Tämän tulkinnan oikeellisuuden vahvistaa päätöksen 1 artiklan sanamuoto, josta ilmenee, että yritykset vaihtoivat

kaupallisia tietoja sellaisia "toimenpiteitä tukeakseen", joiden on katsottu olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia.

- 176 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa olevien, tulevaa aikaa koskevien kieltojen ulottuvuutta on arvioitava nimenomaan ottaen huomioon tämä komission tulkinta Fides-järjestelmän yhteensoveltuvuudesta perustamissopimuksen 85 artiklan kanssa.
- 177 Tältä osin kyseiset kiellot eivät koske ainoastaan yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtoa vaan myös tiettyjä yhdistettyjä tilastotietoja (päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b alakohta ja toinen kohta). Toisaalta päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa kielletään eräiden tilastotietojen vaihto sen estämiseksi, että ne voisivat tukea mahdollista kilpailunvastaista toimintaa.
- 178 Siltä osin kuin tällaisella kiellolla pyritään estämään sellaisten puhtaasti tilastollisten tietojen vaihto, jotka eivät ole yrityskohtaisia tai yksilöitävissä, jottei niitä voitaisi käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin, kiello ylittää sen, mikä on välttämätöntä todetun toiminnan palauttamiseksi lainmukaiseksi. Yhtäältä on todettava, ettei päätöksestä ilmene komission katsoneen, että tilastotietojen vaihto sellaisenaan merkitsisi perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista. Toisaalta pelkästään se, että tilastotietojen vaihtoa koskevaa järjestelmää voidaan käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin, ei tee siitä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaista, koska sen kilpailunvastaaiset vaikutukset on tällaisessa tapauksessa todettava konkreettisesti.

179 Päätöksen 2 artiklan ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs kohta on näin ollen kumottava, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:

”Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta.”

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus

Kanneperusteet, jotka koskevat yhteisissä suullisissa lausumissa käsiteltyjä seikkoja

180 Epävirallisessa kokouksessa, joka pidettiin 29.4.1997, päätöksestä kanteen nostaneita yrityksiä pyydettiin harkitsemaan sitä mahdollisuutta, että useat yritykset esittäisivät yhteisiä suullisia lausumia siinä tapauksessa, että asiat yhdistetään suullista käsittelyä varten. Kokouksessa tähdennettiin, että tällaisia yhteisiä suullisia lausumia voivat esittää vain ne kantajat, jotka todella ovat kannekirjelmissään

esittäneet kanneperusteita, jotka koskevat niitä aiheita, joista esitetään yhteisiä suullisia lausumia.

181 Kantaja ilmoittivat 14.5.1997 niiden kaikkien nimissä lähetetyllä telekopiolla, että ne olivat päättäneet käsitellä yhteisissä suullisissa lausumissaan kuutta aihetta ja muun muassa seuraavia aiheita:

a) markkinoiden kuvailua ja sitä, ettei kartellilla ollut vaikutuksia;

b) sakkojen yleistä tasoa ja päätöksen perusteluja tältä osin;

c) sakkojen perusteluja.

182 Kantaja ei kannekirjelmässään ole esittänyt näitä kolmea aihetta koskevia kanneperusteita tai väitteitä. Kantaja on suullisessa käsittelyssä kuitenkin todennut yhtyvänsä kyseisiin yhteisiin lausumiin.

183 On muistettava, että työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaan asian käsittelyn kuluessa ei saa vedota uuteen perusteeseen, ellei se perustu kirjallisen käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin. Kantaja ei ole tässä asiassa vedonnut käsittelyn aikana esille tulleisiin tosiseikkoihin tai oikeudellisiin seikkoihin, joiden vuoksi kyseisten uusien kanneperusteiden esittäminen olisi perusteltua.

- 184 Näin ollen näitä kanneperusteita, joihin kantaja on vedonnut suullisessa käsitte-lyssä ensimmäistä kertaa, ei voida ottaa tutkittavaksi.

Kanneperuste, jonka mukaan komissio on ottanut huomioon väärän liikevaihdon, ja kanneperuste, jonka mukaan perusteluvelvollisuutta ja puolustautumisoikeuksia on tältä osin rikottu

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

- 185 Kantajan mukaan päätöksen 4 perustelukappaleesta ilmenee, ettei päätös koske tiettyjä kartonkilaatuja, kuten keräyspaperikartonkia (greyboard), joita ei käytetä taiverasioiden valmistamiseen, eivätkä nämä kartonkilaadut kuulu päätöksessä olevan ”kartonki”-määritelmän soveltamisalaan, vaikka näitä tuotteita voidaankin valmistaa kartonkikoneilla. Tämän väitteen vahvistaa oikeaksi kantajan mielestä päätöksen 3 perustelukappale, jossa todetaan, että kartonkia käytetään ”pääasiassa taiverasioiden valmistamiseen — —”.
- 186 Komissio pyysi tutkimuksensa alkuvaiheessa kantajaa ilmoittamaan sille alan kokonaisliikevaihtonsa ja liikevaihtonsa GD-kartonkien osalta. Väitetiedoksiansaossa komissio antoi kantajan mukaan kuitenkin ymmärtää, että tutkimus koski ainoastaan taiverasioiden tuotantoon tarkoitettua kartonkia.
- 187 Kantajan mukaan kolme sen valmistamaa tuotetta eli Printa-, Duplex KO- ja Silbergrau-tuotteet eivät kuulu väitetiedoksiantoon ja päätökseen sisältyvän ”kartonki”-määritelmän piiriin.

- 188 Printa-tuote on kaksikerroskartonkia, jonka pintakerros on puupitoista kartonkia ja jonka runkokerros ja taustakerros on valmistettu 100-prosenttisesti keräyspaperista. Papiertechnische Stiftungin (Paperitekniiikan säätiö, jäljempänä PTS) lausuntoon viitaten kantaja väittää, ettei tämän laadun voida katsoa kuuluvan GD-kartonkeihin. Printa-tuote on nimittäin sekalaatu; sitä käytetään pääasiallisesti koteloiden ja vain hyvin vähäisessä määrin taiverasioiden valmistukseen. Kantaja on markkinoinut tätä laatua nimellä ”pigmentoitu UD” vain osoittaakseen, että tätäkin tuotetta voidaan käyttää taiverasioiden valmistuksessa ainakin osittain.
- 189 Duplex KO -tuote on tavallista kaksikerroskartonkia, jonka pintakerros on vaaleaa puupitoista kartonkia ja jonka runkokerros ja taustakerros on valmistettu 100-prosenttisesti keräyspaperista. PTS:n lausuntoon vedoten kantaja väittää, ettei myöskään tämän tuotteen voida katsoa kuuluvan GD- ja UD2-kartonkeihin. Sitä näet käytetään lähes yksinomaan koteloihin, eikä sitä voida sen käyttötarkoituksen, laadun tai hinta-asteikon puolesta verrata kartonkeihin, jotka on tarkoitettu taiverasioiden valmistukseen. Tätä tuotetta markkinoidaan lyhenteellä ED (”Einfach Duplex” — Tavallinen kaksikerroskartonki).
- 190 Silbergrau-tuote on pelkkää keräyspaperikartonkia.
- 191 Kantaja on nämä seikat huomioon ottaen ilmoittanut komissiolle väitetiedoksianto-antamassaan vastauksessa tuottavansa ainoastaan Supra- ja Bona-laatuja. Tämä seikka vahvistettiin komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa. Kantajan edustaja selitti siellä, että Printa-tuote ei kuulunut UD- tai GD-kartonkeihin ja että kantaja oli siksi sisällyttänyt Fidesille annettuihin ilmoituksiin erillisen kohdan tätä tuotetta varten. Duplex KO -tuotteen osalta kantajan edustaja selitti, että tämä laatu kuului ED-luokkaan ja että tämä piti paikkansa myös Fidesille annettujen ilmoitusten osalta. Kantajan edustaja totesi nimenomaisesti, ettei olisi ollut asianmukaista kuvailla tätä tuotetta käyttäen lyhenteellä ”UD”.

- 192 Koska kantajan tuotteita koskevia keskusteluja ei jatkettu, kantaja arvioi olevan selvää, että Printa- ja Duplex KO -tuotteet eivät olleet menettelyn kohteena. Komissio palasi tähän kysymykseen vasta 24.5.1994 päivätyssä kirjeessään, jossa todettiin, että Printa-tuote poikkesi GD2-kartongista ainoastaan siten, että sen tiheys oli pienempi — mikä kantajan mukaan ei pidä paikkansa — ja että markkinoilla Duplex KO -tuotetta pidettiin UD-tuotteena.
- 193 Koska päätökseen ei sisällynyt mitään kannanottoa kysymykseen, koskiko päätös kyseisiä tuotteita, päätöstä ei ole perusteltu tältä osin. Vaikka oikeuskäytännöstä ilmenee, ettei komissiolla ole velvollisuutta vastata väitteisiin, jotka sen mielestä ovat perusteettomia (ks. em. asia ICI v. komissio, tuomion 318 kohta), niiden tuotteiden määrittely, joita päätös koskee, on huomattavan tärkeä asia.
- 194 Sillä, että kyseiset tuotteet on sisällytetty päätökseen, ei rikota vain perusteluvollisuutta vaan menettelyn osalta myös kantajan puolustautumisoikeuksia.
- 195 Kantajan mukaan komissio olisi kyennyt laskemaan sakon oikein jo kantajan 13.5.1993 päivätyyn kirjeeseen sisältyneiden tietojen perusteella. Tarpeelliset tiedot on joka tapauksessa toimitettu komissiolle 13.5.1994 päivätyssä kantajan kirjeessä, ja ne on toistettu 1.7.1994 päivätyssä kantajan kirjeessä.
- 196 Komissio väittää pitäytyneensä selvästi asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdassa vahvistetun sakkojen ylärajan alapuolella. Kantaja ei siten voi vaatia, ettei jotakin osaa liikevaihdosta otettaisi huomioon.

- 197 Komissio korostaa, että koska kantaja oli vastustanut tiettyjen tuotteidensa huomioon ottamista, komissio kehotti 24.5.1994 päivätyssä kirjeessään kantajaa erittelemään jo ilmoittamansa kokonaisliikevaihto tuotekohtaisesti. Komissio toteaa täsmäntäneensä tässä kirjeessään myös syyt, joiden vuoksi se katsoi, että Printa- ja Duplex KO -tuotteet piti luokitella GD-kartongiksi. Kantaja vastasi kuitenkin vasta 1.7.1994 päivätyllä kirjeellä eli paljon komission asettaman, 31.5.1994 päättyneen määräajan jälkeen, eikä tässä kirjeessä ollut vielääkään tehty kokonaisliikevaihdosta kartonkilaatukohtaista erittelyä. Näin ollen komissiolla oli oikeus perustaa päätöksensä kartonkialan kokonaisliikevaihtoon sellaisena, kuin kantaja sen alun perin ilmoitti.
- 198 Komission mukaan Printa- ja Duplex KO -tuotteet sisältyvät päätöksen ”kartonki”-määritelmän piiriin. Kyse ei näet ole asianomaisten markkinoiden määrittämisestä vaan sen määrittämisestä, mitä tuotteita kartellin osanottajien väliset sopimukset koskivat.
- 199 Päätöksen 4 perustelukappaleesta ilmenee tältä osin, ettei päätös koske yksinomaan taiverasioiden valmistukseen tarkoitettuja kartonkeja. Päätöksen ulkopuolelle jäävät kuitenkin tietyt pelkästä keräyspaperista valmistetut kartongit, kuten keräyspaperikartonki. Lisäksi kantaja on komission mukaan itse myöntänyt, että Printa- ja Duplex KO -tuotteet soveltuvat taiverasioiden valmistukseen. Kantaja on kannekirjelmässään jopa viitannut Printa-tuotteeseen lyhenteellä UD. Näin ollen on selvää, että kyse on GD-kartonkien luokkaan kuuluvasta laadusta.
- 200 Komission mukaan kantaja on samoin myöntänyt, että Fidesille tehtyihin ilmoituksiin sisältyi tietoja, jotka koskivat kyseisiä tuotteita; tästä ilmenee kantajan katsooneen itsekin näiden laatuojen kuuluneen kartellin piiriin. Myös hinnankorotuksia sovellettiin näihin tuotteisiin.

- 201 Komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa käydyistä keskusteluista ilmenee sitä paitsi, että kyseisten tuotteiden on katsottava kuuluvan kartongin määritelmän piiriin. Kantajan edustaja totesi nimittäin, että Printa-laatu on "GD3-laatu tai jotain sen tapaista" ("something of a GD3"). PG Paperboardissa lyhennettä GD3 käytettiin kuitenkin kuvaamaan eräänlaista "white-lined chipboardia" (valkeapintaista kartonkia), joka erosi GD1- tai GD2-laadusta vain siten, että sen tiheys oli pienempi. Komission mukaan kantajan edustaja on myöntänyt Duplex KO -tuotteen osalta, että kilpailijat luokittelevat sen UD-kartonkien ryhmään. Vaikka kantaja käyttääkin siitä lyhennettä ED ("Einfach Duplex"), jo sen nimityksestä ilmenee, että kyse on kaksikerroskartongista.
- 202 Kyseessä olevia tuotteita kuvaillaan kaksikerroskartongiksi myös kantajan omassa mainoslehtisessä, ja lehtisen mukaan Printa-tuote on jopa tarkoitettu käytettäväksi taiverasioihin ja tuotteiden esillepanoon. Näin ollen kantajan PTS:ltä saamalla lausunnoilla ei voida katsoa olevan mitään todistusvoimaa.
- 203 Komission mukaan se on ilmoittanut päätöksen 168 ja 169 perustelukappaleessa riittävällä tavalla ne perusteet, joita on käytetty sakkojen suuruutta määrättäessä. Koska kartonkialalta saatu liikevaihto kuuluu näihin perusteisiin, komission ei ole tarvinnut selittää yksityiskohtaisesti, miksi Printa- ja Duplex KO -tuotteet on otettu huomioon sakkoa laskettaessa (asia T-9/89, Hüls v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-499, 363 kohta).
- 204 Komissio kiistää vielä muuttaneensa menettelyn aikana kantaansa, sillä väitetiedoksiannossa samoin kuin päätöksessä oli menettelyn kohde määritely siten, että kyseiset tuotteet sisältyivät tähän määritelmään.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 205 On selvää, että komissio on vahvistanut kantajalle määrätyn sakon suuruuden ottaen huomioon sen kaikkien kartonkilaatujen, myös Printa-, Duplex KO- ja Silbergrau-tuotteiden, myynnistä vuonna 1990 saadun liikevaihdon.
- 206 Samoin on selvää, että komissio on kunkin yksittäisen sakon suuruutta vahvistaessaan ottanut järjestelmällisesti huomioon kunkin yrityksen, jolle päätös on osoitettu, yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saaman liikevaihdon. Se on tältä osin ottanut huomioon ainoastaan liikevaihdon, joka on saatu päätöksessä määritellyn kartongin myynnistä.
- 207 Komissio ei kiistä sitä, että Silbergrau-tuote on keräyspaperikartonkia, joka ei sellaisenaan kuulu todetun kilpailusääntöjen rikkomisen piiriin. Se väittää sitä vastoin, että Printa- ja Duplex KO -tuotteet sisältyvät päätöksen ”kartonki”-määritelmään ja että todettu kilpailusääntöjen rikkominen on koskenut näitä tuotteita.
- 208 Koska nyt esillä olevaa kanneperustetta on arvioitava edellä mainittujen seikkojen valossa, on aluksi tutkittava, onko päätöstä perusteltu riittävästi siltä osin kuin Printa- ja Duplex KO -tuotteiden on katsottu kuuluneen kyseessä olevan tuotteen määritelmään ja onko kantajan puolustautumisoikeuksia tässä yhteydessä loukattu. Tämän jälkeen on tutkittava, onko komissio näyttänyt toteen, että päätöksen 1 artiklassa todettu kilpailusääntöjen rikkominen koski myös Printa- ja Duplex KO -tuotteita. Näistä kysymyksistä tehtävät johtopäätökset huomioon ottaen on vielä lopuksi tutkittava, oliko komissiolla oikeus vahvistaa sakon suuruus kantajan kaikkien kartonkilaatujen myynnistä vuonna 1990 saaman liikevaihdon perusteella.

Väitteet, jotka koskevat perusteluvollisuuden rikkomista ja kantajan puolustautumisoikeuksien loukkaamista

209 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan jollekulle vastainen päätös on perusteltava niin, että sen laillisuutta voidaan todellisuudessa valvoa ja että asianomainen saa tietää, onko päätös asianmukainen. Tällaisten perustelujen riittävyyttä on arvioitava ottaen huomioon kyseisen asian olosuhteet ja erityisesti päätöksen sisältö, syyt, joihin on vedottu, ja niiden, joille päätös on osoitettu, intressi selitysten saamiseen. Jotta edellä mainitut edellytykset täyttyisivät, riittävästä perusteluista on käytävä ilmi selkeästi ja yksiselitteisesti sen yhteisön toimielimen päättely, joka on tehnyt riidanalaisen päätöksen (ks. mm. asia T-38/92, AWS Benelux v. komissio, tuomio 28.4.1994, Kok. 1994, s. II-221, 26 kohta).

210 Päätöksen 4 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Tärkeimmät Länsi-Euroopassa valmistettavat kartonkilaadut ovat seuraavat:

- Taivekartonki (= Folding boxboard — FBB) koostuu valkaistusta kemiallisesta massasta valmistetusta valkoisesta pintakerroksesta, mekaanisesta tai kemimekaanisesta massasta valmistetusta runkokerroksesta ja usein valkaistusta kemiallisesta massasta valmistetusta ohuesta pohjakerroksesta. FBB-laatua käytetään yleensä elintarvikkeiden, kosmetiikan, savukkeiden ja lääkkeiden ynnä muiden sellaisten tuotteiden pakkauksiin.
- Valkeapintainen kartonki (= White-lined chipboard — WLC), jota läntisessä Manner-Euroopassa kutsutaan myös kaksi- tai kolmikerroskartongiksi, valmistetaan keräyskuiduista siten, että sen etupinta tehdään valkaistusta kemiallisesta massasta ja takapinta keräyspaperista. Tätä laatua käytetään yleensä muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden pakkauksiin.

- Valkaistu sulfaattisellukartonki (= Solid Bleached Sulphate Board — SBS) on monikerroksinen tuote, joka valmistetaan valkaistusta kemiallisesta massasta ja jonka kaikki kerrokset ovat valkoisia. Sitä käytetään pääasiassa elintarvikkeiden, kosmetiikan, lääkkeiden ja savukkeiden pakkauksiin haluttaessa ensiluokkaista laatua.

Eräitä muita kartonkituotteita (esimerkiksi keräyspaperista kokonaan valmistettua 'keräyspaperikartonkia' [greyboard]) voidaan myös valmistaa kartonkikoneilla, mutta ne eivät kuulu tuottajien itsensä käyttämän 'kartongin' määritelmän piiriin eivätkä ole tämän menettelyn kohteena.

Länsi-Euroopassa alalla on yleisesti omaksuttu Saksassa käytettävät tuotteiden standardinimitykset ja lyhenteet.

- Päälystetyistä FBB-laaduista käytetään lyhennettä GC ja päälystämättömistä FBB-laaduista lyhennettä UC.
- WLC:n päälystetyistä kaksikerroslaaduista käytetään lyhennettä GD ja päälystämättömistä kaksikerroslaaduista lyhennettä UD; kolmikerroslaaduista käytetään lyhenteitä GT ja UT.
- Päälystetyistä SBS-laaduista käytetään lyhennettä GZ ja päälystämättömistä SBS-laaduista lyhennettä UZ.

Nämä luokat on lisäksi jaettu alaluokkiin: esimerkiksi GC1 eroaa GC2:sta siten, että taustakerros on erilainen; GD1- ja GD2-laadut eroavat toisistaan ominaistilavuutensa osalta jne. Yksinkertaisuuden vuoksi koko ensiökuitualaa kutsutaan usein nimityksellä 'GC-laadut' ja kaikkia keräyskuiduista valmistettuja laatuja nimityksellä 'GD-laadut'. Näitä nimityksiä käytetään tässä merkityksessä tässä päätöksessä."

- 211 Tästä päätöksessä tarkoitettujen tuotteiden kuvauksesta ilmenee komission ottaneen huomioon sen, että ”kartonki”-käsite kattaa monenlaisia tuotteita ja että sillä ei siten ole täsmällistä merkitystä. Komission toteamuksesta, jonka mukaan päätös ei koske ”eräitä muita kartonkituotteita”, joita voidaan valmistaa kartonkikoneilla (4 perustelukappaleen toinen kohta), ilmenee selvästi, että komissio on katsonut, ettei päätöksessä tarkoitettuja tuotteita voida määritellä viittaamalla ainoastaan ”kartonki”-käsitteeseen.
- 212 Koska komissio on lisäksi korostanut sitä, että 4 perustelukappaleeseen sisältyvät toteamukset koskevat ”tärkei[mpiä] Länsi-Euroopassa valmistettav[ia] kartonkilaat[tuja]”, toteamuksia ei voida pitää päätöksessä tarkoitettujen tuotteiden tyhjentävänä määritelmänä. Päätöksen 4 perustelukappale on siis ymmärrettävä siten, että siinä kuvaillaan päätöksessä tarkoitettuja tärkeimpiä tuotteita niiden teknisin ominaisuuksin (raaka-aine, paksuus ja käyttötarkoitus). Se, että tiettyä tuotetta ei ole nimenomaisesti mainittu kyseisessä kohdassa tai että siinä mainitut tekniset erittelyt eivät suoraan kata tiettyä tuotetta, ei sinällään merkitse sitä, että kyse olisi kartonkilaadusta, jota päätös ei koske.
- 213 Komissiota ei siten voida arvostella siitä, ettei se ole kuvaillut päätöksessä tarkoitettuja tuotteita tyhjentävästi.
- 214 Ensinnäkin tämän asian kaltaisessa tapauksessa päätöksessä tarkoitettut tuotteet voidaan määritellä niiden teknisten ominaisuuksien mukaan viitaten tuotteisiin, joita todettu kilpailusääntöjen rikkominen koskee. Näin ollen jos päätöksestä kokonaisuudessaan ilmenee, että kilpailusääntöjen rikkominen on koskenut jotakin tiettyä tuotetta, ja siinä mainitaan tällaista johtopäätöstä tukevat todisteet, yksinomaan se, että päätökseen ei sisälly täsmällistä ja tyhjentävää luetteloa kyseessä olevista tuotteista, ei välttämättä estä sitä, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat todellisuudessa valvoa tämän päätöksen lainmukaisuutta, eikä myöskään merkitse välttämättä sitä, että päätöksessä ei anneta asianomaiselle yritykselle tarpeellisia tietoja, jotta se saa tietää, onko päätös asianmukainen.

- 215 Toiseksi on todettava, että vaikka komissio toteakin (4 perustelukappaleen kolmas kohta), että alan ammattilaiset ovat yleensä omaksuneet Saksassa käytettävät tuotteiden standardinimitykset ja lyhenteet, asiakirja-aineistosta (kartonkituotteiden erilaisista luokitteluista ks. väitetiedoksiannon liitteet 1—4) ilmenee, ettei ole olemassa mitään koko alalla käytössä olevaa standardiluokitusta, jonka perusteella voitaisiin täsmällisesti ja tyhjentävästi määritellä kaikki Länsi-Euroopassa tuotettavat kartonkilaadut.
- 216 Tätä toteamusta tukevat seuraavat Printa-tuotetta koskevat toteamukset, jotka kantajan edustaja teki komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa:

”Fidesille ilmoittamamme luvut koskivat GD2-laatua, ja me valmistimme erityistä Printa-nimistä kartonkia, jota ei ollut täsmällisesti määritelty — se ei kuulunut UD- ja GD-luokkiin. Kyseessä on GD3-laatu tai jotain sen tapaista” (kuulemistilaisuuden pöytäkirja, s. 47).

- 217 Kolmanneksi on todettava, ettei kantaja väitä päätöksen 4 perustelukappaleeseen sisältyvien toteamusten olevan virheellisiä. Näin ollen on katsottava, että nämä toteamukset ovat oikea ja asianmukainen kuvaus päätöksessä tarkoitetuista tärkeimmistä kartonkilaaduista.
- 218 Edellä esitetyn perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että päätökseen sisältyy riittävät perustelut, joiden avulla voidaan yleisesti määritellä, mitä tuotteita kilpailusääntöjen rikkominen on koskenut. Koska kantaja on komissiossa käydyssä hallinnollisessa menettelyssä kuitenkin kiistänyt sen, että Printa- ja Duplex KO -tuotteiden voitaisiin katsoa kuuluvan tähän menettelyyn, on syytä tutkia, olisiko komission pitänyt esittää erityisiä perusteluja tältä osin.

219 Tältä osin on todettava, ettei päätökseen sisälly mitään nimenomaista kannanottoa siihen, koskeeko päätös Printa- ja Duplex KO -tuotteita.

220 Niistä todisteista, joihin komissio on päätöksessään vedonnut, ilmenee, että PG Paperboardin tietyissä toimielimissä käydyt keskustelut, joiden tavoite oli kilpailunvastainen, koskivat erityisesti tuotteita, joista tuottajat itse käyttivät lyhenteitä GD ja UD (ks. mm. 79 perustelukappaleessa mainittu Finnboardilta saatu hintaluettelo ja väitetiedoksiannon liite 118, joka mainitaan 87 perustelukappaleessa).

221 Lisäksi komission 24.5.1994 päivätyssä, kantajalle osoitetussa kirjeessä esitetään ne syyt, joiden perusteella komissio on päätellyt, että kyseisten tuotteiden on katsottava olevan niitä, joita edellä mainituissa keskusteluissa käsiteltiin.

222 Komissio näet täsmentää tässä kirjeessään seuraavaa:

”Kuten väitetiedoksiannossa, Fidesin asiakirjoissa ja kuulemistilaisuudessa on jo selvästi todettu, siltä osin kuin edellä mainittu menettely liittyy kierrätetyistä raaka-aineista valmistettuihin laatuihin, se ei koske vain GD1- ja GD2-laatuja.

Printa-kartonkinne, joka luokitellaan GD3-laaduksi ainoastaan Saksassa, eroaa GD2-laadusta ainoastaan siten, että sen tiheys on pienempi (enintään $1,3 \text{ cm}^3/\text{g}$ verrattuna $1,4 \text{ cm}^3/\text{g}$; ks. väitetiedoksiannon liite 4). Duplex KO- tai ED-kartonkianne (tavallinen kaksikerroskartonki) pidetään markkinoilla UD-laatuun kuuluvana (päällystämätön kaksikerroskartonki) — minkä itsekkin olette vahvistaneet —, vaikka vaikuttaakin siltä, että itse rinnastatte sen GK-laatuun (hopeanharmaa; Silbergrau).”

- 223 Kantaja ei siis ole voinut olla tietämättä niitä syitä, joiden vuoksi komissio on katsonut Printa- ja Duplex KO -tuotteiden kuuluvan niiden kilpailua rajoittavien toimien piiriin, joihin se katsoo kantajan syyllistyneen, vaikka tätä selitystä ei olekaan toistettu päätöksessä. Tätä toteamusta vahvistaa vielä se, että kantajan kannekirjelmään sisältyvistä väitteistä ilmenee kantajan olleen täysin tietoinen komission käyttämästä päättelystä.
- 224 Kaiken edellä esitetyn perusteella on katsottava, että päätöksen perustelut ovat riittävät siten, että sen laillisuutta voidaan todellisuudessa valvoa ja että kantaja saa niiden perusteella tietää, onko päätös asianmukainen.
- 225 Koska komission käyttämä päättely on esitetty riittävän selkeästi 24.5.1994 päivätyssä, kantajalle osoitetussa kirjeessä, puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskeva kantajan väite on myös hylättävä. On syytä lisätä, että toisin kuin kantaja väittää, minkään seikan perusteella ei voida katsoa, että komissio olisi muuttanut kantaansa hallinnollisen menettelyn aikana, sillä väitetiedoksiantoon sisältyy kartongin määritelmä, joka on lähes samanlainen kuin päätöksen 4 perustelukappaleeseen sisältyvä määritelmä.

Kysymys siitä, kuuluivatko Printa- ja Duplex KO -tuotteet kilpailusääntöjen rikkomisen piiriin

- 226 Kuten edellä jo todettiin, keskustelut, joiden tavoite oli kilpailunvastainen, koskivat muun muassa tuotteita, joista tuottajat itse käyttivät lyhenteitä GD ja UD.

- 227 Printa-tuotteen osalta on todettava, että kantajan edustajan komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa antama tieto, jonka mukaan "kyseessä on GD3-laatu tai jotain sen tapaista" ("was something of a GD3 or something like that"), on sinällään vahva osoitus siitä, että keskustelut koskivat tätä tuotetta. Näin on myös sen vuoksi, että kantaja on käyttänyt kyseistä tuotetta markkinoidessaan siitä nimitystä pigmentoitu UD.
- 228 Näin ollen on toteen näyttämättömänä hylättävä se kantajan väite, jonka mukaan kantaja on markkinoinut Printa-tuotettaan nimellä "pigmentoitu UD" vain osoittaakseen, että tätäkin tuotetta voidaan käyttää taiverasioiden valmistuksessa.
- 229 Kantajan PTS:ltä saama lausunto, jonka mukaan tätä kartonkia ei voida luokitella kuuluvaksi GD-kartonkeihin, on myös hylättävä, koska sillä ei ole todistusarvoa. Kantaja ei ole nimittäin toimittanut mitään tietoja PTS:n käyttämisestä luokitteluperusteista.
- 230 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien toteaa, että kantajan ilmoittamia ja toteuttamia hinnankorotuksia koskevaan asiakirja-aineistoon ei sisälly mitään, jonka perusteella voitaisiin näyttää toteen, että PG Paperboardissa sovitut hinnankorotukset eivät olisi koskeneet Printa-tuotetta. Sitä vastoin 8.3.1989 päivätyistä kantajan kirjeistä, jolla ilmoitettiin 1.5.1989 voimaan tulevasta hinnankorotuksesta (asiakirja D-7-5) ja joka on ainoa asiakirja, jossa on tehty ero kantajan valmistamien eri tuotteiden välillä, ilmenee, että Printa-tuotteen ilmoitettu hinnankorotus (9 DEM) oli samansuuruinen kuin PG Paperboardissa sovittu korotus (ks. päätöksen liitteenä oleva taulukko D) sekä korotus, josta kantaja ilmoitti GD-kartonkilaatuun kuuluvien Supra- ja Bona-tuotteiden osalta.

- 231 Näin ollen komissio on näyttänyt toteen, että todettu kilpailusääntöjen rikkomisen koski myös Printa-tuotetta.
- 232 Kantaja toteaa Duplex KO -tuotteen osalta käyttäneensä lyhennettä ED nimetäkseen tämän tuotteen Fidesille toimittamissaan tiedoissa, eikä komissio ole tätä kiistänyt. Lisäksi Fidesin tilastoissa ED-kartonki luokiteltiin samaan luokkaan GK1-kartongin kanssa, joka on keräyspaperikartonkia (Graukarton).
- 233 Lisäksi 8.3.1989 päivätystä kantajan kirjeestä ilmenee (em. asiakirja D-7-5), että Duplex KO -tuotteen osalta ilmoitettu hinnankorotus (7 DEM) oli pienempi kuin PG Paperboardissa sovittu korotus (ks. päätöksen liitteenä oleva taulukko D) sekä korotus, josta kantaja ilmoitti Supra-, Bona- ja Printa-tuotteiden osalta. Sitä vastoin Duplex KO -tuotteen osalta ilmoitettu hinnankorotus oli samansuuruinen kuin Silbergrau-tuotteen (kantajan valmistama keräyspaperikartonki) osalta ilmoitettu hinnankorotus.
- 234 Näin ollen se, että kantajan edustaja totesi komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa, että ”jotkut kilpailijamme sanoivat, että [Duplex KO: n] voitiin katsoa kuuluvan UD-luokkaan — — ” (”some of our competitors said [Duplex KO] could be put into the category of UD — — ”), ei ole riittävä näyttö siitä, että PG Paperboardin tietyissä toimielimissä käydyt kilpailunvastaiset keskustelut olisivat koskeneet tätä tuotetta.
- 235 Edellä esitetyn perusteella on todettava, että komissio on näyttänyt toteen, että todettu kilpailusääntöjen rikkominen koski Printa-tuotetta, mutta se ei ole näyttänyt toteen, että rikkominen olisi koskenut myös Duplex KO -tuotetta.

Sakon suuruutta määrättäessä käytetty liikevaihto

- 236 On selvää, että kantajalle määrätyn sakon suuruus on määritelty sen kartongin myynnistä yhteisössä vuonna 1990 saaman liikevaihdon perusteella. Tämä 25.9.1991 päivätyssä kirjeessä komissiolle ilmoitettu luku kattaa kaikkien kantajan valmistamien kartonkituotteiden myynnin. Edellä mainituista seikoista kuitenkin johtuu, että todettu kilpailusääntöjen rikkominen ei koske Silbergrau- ja Duplex KO -tuotteita.
- 237 Näin ollen komission väitettä, jonka mukaan sakon määrä on joka tapauksessa selvästi asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdassa vahvistetun sakkojen ylärajan alapuolella, ei voida hyväksyä. Koska yhdenvertaisuusperiaate edellyttää, että toisiinsa rinnastettavia tilanteita ei kohdella eri tavalla, ellei tällaista menettelyä voida objektiivisesti perustella, komission olisi pitänyt perustaa päätöksensä kantajan yksinomaan niiden tuotteiden myynnistä yhteisössä vuonna 1990 saamaan liikevaihtoon, jotka kuuluivat todetun kilpailusääntöjen rikkomisen piiriin, kuten komissio on tehnyt muidenkin päätöksen 1 artiklassa tarkoitettujen yritysten osalta.
- 238 Se, että kantaja ei komission 24.5.1994 päivätyssä kirjeessä esittämästä pyynnöstä huolimatta ole eritellyt kaikkien valmistamiensa kartonkituotteiden myynnistä saamaansa liikevaihtoaan tuotekohtaisesti, ei ole riittävä perustelu.
- 239 Komissio selosti 24.5.1994 päivätyssä kirjeessään syyt, joiden vuoksi Printa- ja Duplex KO -tuotteita oli pidettävä menettelyssä tarkoitettuna kartonkina. Lisäksi se kehotti kantajaa erittelemään viimeisten viiden vuoden aikana GD-kartongista, Duplex KO -kartongista ja keräyspaperikartongista saamansa liikevaihdon pyytään, että kyseiset tiedot toimitetaan sille viimeistään 31.5.1994.

- 240 Kantaja vastasi tähän kirjeeseen vasta 1.7.1994 ja toisti kantansa, jonka mukaan Printa- ja Duplex KO -tuotteiden ei pitä kuulua menettelyn piiriin, toimittamatta pyydettyä liikevaihdon erittelyä, vaikka sen olisi pitänyt se tehdä.
- 241 Komission 24.5.1992 päivätyssä kirjeessä ei ole kuitenkaan mitään viittausta asetuksen N:o 17 11 artiklaan. Komissio ei voinut olla epätietoinen siitä, että liikevaihto, johon se nojautui, sisälsi muun muassa keräyspaperikartongin (Silbergrau) myynnistä saadun liikevaihdon ja oli siten joka tapauksessa liian suuri Printa- ja Duplex KO -tuotteiden oikeaa luokittelua koskevasta riidanalaisesta kysymyksestä riippumatta.
- 242 Näin ollen komission olisi pitänyt lähettää kantajalle asetuksen N:o 17 11 artiklan mukainen tietojensaantipyyntö saadakseen tarpeelliset tiedot sakon suuruuden asianmukaiseksi määrittämiseksi. Komissio ei voi siten väittää perustellusti, että sakon suuruus on määrätty liian suuren liikevaihdon perusteella ainoastaan kantajan hallinnollisessa menettelyssä omaksuman oman käyttäytymisen vuoksi.
- 243 Koska kantaja on vastatessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen toimittanut tietoja, joiden perusteella voidaan osoittaa, mikä osa kartonkituotteiden myynnistä yhteisössä vuonna 1990 saadusta liikevaihdosta vastaa niiden tuotteiden myyntiä, joita todettu kilpailusääntöjen rikkominen ei koske, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin alentaa sakkoja koskevan täyden harkintavaltansa nojalla sakon määrää ottaen huomioon sen, että Silbergrau- ja Duplex KO -tuotteiden myynnistä saatua liikevaihtoa ei olisi pitänyt ottaa huomioon sakon suuruutta määrättäessä (ks. jäljempänä 278 kohta).
- 244 Muilta osin kanneperuste on hylättävä.

Kanneperuste, jonka mukaan kantaja on osallistunut vain vähäisesti PG Paperboardin toimielinten toimintaan ja jonka mukaan kilpailusääntöjen rikkominen ei ole ollut tahallista

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

- 245 Kantaja vetoaa pääasiallisesti päätöksen 1 artiklan kumoamisvaatimuksen tueksi esittämiinsä kanneperusteisiin. Kantajan väittää osallistuneensa Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään vain lyhyen ajan ja JMC:n kokouksiin vain satunnaisesti. Kun otetaan huomioon muun muassa kantajan osallistumisen erityinen tavoite, sen selvästi vähemmän merkittävä asema markkinoilla ja se, ettei kantaja ole osallistunut kapasiteeteista tai markkinaosuuksista tehdyiksi väitettyihin sopimuksiin, komissio ei ole soveltanut oikein päätöksen 169 perustelukappaleessa mainittuja arviointiperusteita. Kantaja vetoaa tältä osin epäyhdenvertaiseen kohteluun suhteessa kartelliin kokonaisuudessaan osallistuneisiin yrityksiin, sillä komissio on mitä ilmeisimmin laskenut kantajalle määrätyn sakon normaalin tason perusteella, joka oli 7,5 prosenttia liikevaihdosta.
- 246 Vaikka kantaja olisikin rikkonut perustamissopimuksen 85 artiklaa, se kuitenkin luuli, että osallistuminen Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään ja satunnainen osallistuminen JMC:n epäsäännöllisesti pidettyihin kokouksiin oli lainmukaista niin kauan kuin tämän osallistumisen päämäärä oli selvässä ristiriidassa muiden tuottajien etujen kanssa. Se myöntää, että kun sakkoa on alennettu 25/60:lla — tämä murtoluku vastaa niitä kuukausia kilpailusääntöjen rikkomisen kokonaiskestosta, joita komissio on käyttänyt perustana yksittäisiä sakkoja laskiessaan — lainvastaiseen kartelliin mahdollisen osallistumisen lyhyt kesto on otettu oikein huomioon.
- 247 Päätöksessä todetaan myös virheellisesti, että kantajan johtaja olisi komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa myöntänyt, että olisi ollut olemassa yleinen sääntö, jonka mukaan mitään JMC:n kokouksia koskevia näytöksi soveltuvia muistiinpanoja ei saanut säilyttää.
- 248 Komissio väittää, että käyttäessään kartonkia koskevaa liikevaihtoa perustana se on ottanut huomioon kantajan vähemmän merkittävän aseman alalla. Se väittää, että alentaessaan sakon suuruutta 25/60:lla se on ottanut asianmukaisesti huomioon

myös sen, että kantaja on osallistunut kartelliin lyhyemmän ajan. Lisäksi se, että komissio ei ole pitänyt kantajaa kartellin johtajana, osoittaa sen, että komissio on ottanut huomioon kantajan vähäisemmän osallistumisen kartelliin.

- 249 Mitä tulee kantajan väitteeseen siitä, että kilpailusääntöjen rikkominen ei ole ollut tahallista, komissio toteaa, että jotta kilpailusääntöjen rikkomisen voidaan katsoa olevan tahallista, riittää, että yritys ei voinut olla tietämättä, että lainvastaiseksi katsotun toiminnan tarkoituksena oli rajoittaa kilpailua (asia 246/86, *Belasco ym. v. komissio*, tuomio 11.7.1989, Kok. 1989, s. 2117, 41 kohta). Kantaja ei voi myöskään vakavissaan väittää olleensa tietämätön kartellin kilpailuvastaisesta tavoitteesta, kun otetaan huomioon perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan nimenomaisesti kuuluvan kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus ja ilmeisyys (em. asia *ICI v. komissio*, 344 ja 353 kohta). Se, että kartellin osanottajat ovat pyrkineet pitämään sopimuksensa salassa, osoittaa, että ne ovat olleet tietoisia toimintansa lainvastaisuudesta (em. asia *Belasco ym. v. komissio*, tuomion 41 kohta ja asia *T-15/89, Chemie Linz v. komissio*, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-1275, 350 kohta).
- 250 Komissio väittää vielä esittäneensä päätöksessään aivan oikein kantajan johtajan ilmoitukset, jotka koskivat kartellin salassa pitämiseksi päätettyjä toimenpiteitä. Komissio korostaa tältä osin, että kysymykseen siitä, tiesivätkö kaikki osanottajat, että muistiinpanoja ei saanut tehdä, kantajan johtaja vastasi seuraavaa: ”Niin, ehkä joku sanoi näin. Kyllä, ehkä niin” (”Well, maybe somebody said so. Yes, maybe yes.”). Lisäksi kartellin osanottajat pyrkivät peittelemään sitä tavalla, joka ylitti selvästi tavallisen salassapidon, ottamalla esimerkiksi käyttöön järjestelmän, jossa hinnankorotuksista ei ilmoitettu samanaikaisesti (päätöksen 73 perustelukappale).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 251 Nyt esillä olevassa kanneperusteessa on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa kantaja väittää, että sakon suuruutta määrätessään komissio ei ole arvioinut oikein sen vähäistä osallistumista PG Paperboardin toimielinten toimintaan. Toisessa osassa

kantaja kiistää rikkoneensa perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa tahallisesti. Molempia osia on syytä tarkastella erikseen.

Kanneperusteen ensimmäinen osa

- 252 Komissio on näyttänyt toteen, että JMC:n kokouksiin osallistuessaan kantaja on osallistunut salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun.
- 253 Sitä vastoin on todettu, ettei kantajan voida katsoa olevan vastuussa markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä.
- 254 Kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta arvioidessaan (ks. jäljempänä 274—277 kohta) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tarkastelee sakkoja koskevan täyden harkintavaltansa nojalla kysymystä tämän seikan mahdollisesta vaikutuksesta sakon määrään.
- 255 Komission taulukkona antamasta vastauksesta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen ilmenee kantajalle määrätyn sakon laskemisen osalta, että komission käyttämä prosenttiosuus liikevaihdosta on se, jota on sovellettu niihin yrityksiin, joita ei ole pidetty kartellin ”johtajina”, eli siis 7,5 prosenttia. Komissio on myös ottanut huomioon sen, että kantaja on osallistunut kartelliin vain lyhyen ajan.
- 256 Nämä seikat huomioon ottaen on todettava, että komissio on arvioinut kantajan osuuden kartellissa oikein määrätessään sille sakon, joka vastaa lopullisesti 4,4 prosenttia sen yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saamasta liikevaihdosta, mikä siis vastaa 7,5 prosenttia suhteutettuna aikaan, jona kantajan on katsottu rikkoneen kilpailusääntöjä.

257 Kanneperusteen ensimmäinen osa on siis hylättävä.

Kanneperusteen toinen osa

258 Päätöksen 167 perustelukappaleen toisen kohdan mukaan ”yritykset, joille — — päätös on osoitettu, ovat tahallaan rikkoneet 85 artiklan määräyksiä”.

259 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kilpailusääntöjen rikkomista voidaan pitää tahallisenä, vaikkei yritys olisi tiennyt rikkovansa perustamissopimuksen 85 artiklassa määrättyä kieltoa; riittää, ettei se voinut olla tietämättä, että lainvastaiseksi katsotun toiminnan tarkoituksena oli rajoittaa kilpailua yhteismarkkinoilla tai että siitä seurasi, että kilpailu rajoittui yhteismarkkinoilla (ks. em. asia Belasco ym. v. komissio, tuomion 41 kohta ja asia T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomio 2.7.1992, Kok. 1992, s. II-1931, 157 kohta).

260 Tässä asiassa riittää, kun todetaan, että kantaja on osallistunut JMC:n kokouksiin sekä yhdenmukaistettuihin hinnankorotuksiin; JMC on toimielin, jonka toiminnan kilpailunvastaisen tarkoituksen komissio on näyttänyt toteen.

261 Lisäksi kantajan osalta todettu perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkominen oli luonteeltaan ilmiselvää.

262 Kantajan väitettä, jonka mukaan sen edustaja ei olisi myöntänyt komissiossa järjestetyssä kuulemistilaisuudessa, että JMC:n kokousten osanottajia oli kehoitettu olemaan tekemättä muistiinpanoja, on pidettävä tehottomana.

- 263 Kuten edellä jo todettiin (ks. 67 kohta), sitä, ettei JMC:n kokouksista ole virallisia pöytäkirjoja eikä käytännöllisesti katsoen lainkaan sisäisiä muistioita, on näiden kokousten lukumäärä, jakautuminen pitkälle aikavälille ja niissä käytyjen keskustelujen luonne huomioon ottaen pidettävä riittävänä näyttönä siitä, että komission väite, jonka mukaan osallistujia kehoitettiin olemaan tekemättä muistiinpanoja, pitää paikkansa.
- 264 Näin ollen kanneperusteen toinen osa on perusteeton.
- 265 Edellä esitetyn perusteella kanneperuste on hylättävä kokonaisuudessaan.

Kanneperuste, jonka mukaan yhdenvertaisuusperiaatetta on loukattu

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

- 266 Kantajan mukaan yhdenvertaisuusperiaatetta on loukattu, koska sen sakon määrää ei ole alennettu huolimatta siitä, että se on ollut valmis yhteistyöhön. Kantaja on myöntänyt vapaaehtoisesti osallistuneensa satunnaisesti JMC:n kokouksiin sekä Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään. Komissio myöntää itsekkin, että kantaja on tehnyt yhteistyötä sen kanssa erityisesti JMC:n kokouksiin osallistumisensa osalta. Kantaja on siten harjoittanut yhteistyötä niin laajalti kuin mahdollista, eikä se ole voinut myöntää osallistuneensa johonkin, johon se ei ole todellisuudessa osallistunut.
- 267 Kantajan mukaan komissio on näin ollen kohdellut sitä syrjivästi alentaessaan kahdella kolmasosalla Renalle ja Storalle määrätyn sakon suuruutta mutta jättäessään vastaavan alennuksen tekemättä kantajan kohdalla.

- 268 Kantajan mielestä sitä on kohdeltu syrjivästi myös suhteessa niihin yrityksiin, joille määrätyn sakon suuruutta on alennettu yhdellä kolmasosalla sen vuoksi, että ne eivät olleet väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa kiistäneet niitä vastaan esitettyjä väitteitä.
- 269 Komissio väittää, ettei kantaja ole harjoittanut sellaista yhteistyötä, joka olisi ollut ratkaisevaa, mitä tulee tosiseikkojen toteen näyttämiseen. Kantaja on myöntänyt osallistuneensa joihinkin JMC:n kokouksiin, mutta se on aina väittänyt osallistuneensa niihin vain saadakseen täsmällisiä tietoja markkinoista suunniteltua investointia silmällä pitäen. Kantaja on kiistänyt osallistuneensa hintoja ja määriä koskeneeseen lainvastaiseen kartelliin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 270 Kantaja on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa myöntänyt osallistuneensa Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään sekä joihinkin JMC:n kokouksiin. Samassa vastauksessaan sekä myös uudelleen kannekirjelmässään se on kuitenkin erityisesti kiistänyt osallistuneensa salaiseen hintayhteistyöhön ja seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön.
- 271 Komissio on aiheellisesti katsonut, että kantaja ei ole tällä tavalla vastatessaan toiminut siten, että sakon alentaminen olisi ollut perusteltua hallinnollisessa menettelyssä harjoitetun yhteistyön vuoksi. Alennuksen myöntäminen tästä syystä on perusteltua vain, jos komissio on yrityksen käyttäytymisen vuoksi voinut todeta kilpailusääntöjen rikkomisen helpommin ja tarpeen vaatiessa saada sen loppumaan (ks. em. asia ICI v. komissio, tuomion 393 kohta).
- 272 Kanneperuste on siten hylättävä perusteettomana.
- 273 Kaiken edellä esitetyn perusteella päätöksen 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta ja osittain 2 artikla on kumottava kantajan osalta.

- 274 Kantajalle päätöksen 3 artiklassa määrätyn sakon osalta on aluksi harkittava, onko sen, ettei kilpailusääntöjen rikkomisen kantajan osalta voida katsoa sisältävän markkinaosuuksia koskenutta salaista yhteistyötä, johdettava kyseisen sakon määrän alentamiseen.
- 275 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin arvioi täyden harkintavaltansa nojalla, että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkominen, johon kantaja on syyllistynyt, on kuitenkin niin vakava, ettei sakkoa ole syytä alentaa.
- 276 Tältä osin on todettava, ettei kantaja ole osallistunut PWG:n kokouksiin ja että sen ei siten ole seuraamusta määrättäessä katsottu olevan kartellin ”johtaja”. Koska kantaja ei ole ollut — komission sanamuotoa käyttäen — kartellin ”vetäjä” (päättöksen 170 perustelukappaleen ensimmäinen kohta), sen osalta käytetty sakon taso on ollut 7,5 prosenttia vuonna 1990 kartonkialalta yhteisössä saadusta liikevaihdosta. Tämä sakkojen yleinen taso vaikuttaa perustellulta.
- 277 Vaikka komissio onkin katsonut virheellisesti, että yrityksille, jotka eivät olleet edustettuina PWG:ssä, annettiin ”täysi tieto” markkinaosuuksia koskeneesta salaisesta yhteistyöstä (58 perustelukappaleen ensimmäinen kohta), päätöksestä itseltään kuitenkin ilmenee, että nimenomaan PWG:ssä kokoontuneet yritykset harjoittivat yhteistoimintaa markkinaosuuksien ”jäädymisen” osalta (mm. 52 perustelukappale) ja että niiden tuottajien markkinaosuuksista, jotka eivät ole olleet edustettuina kokouksissa, ei ole keskusteltu. Kuten komissio on todennut päätöksen 116 perustelukappaleen toisessa kohdassa, ”markkinoiden jakamista (erityisesti 56 ja 57 perustelukappaleessa kuvattua markkinaosuuksien jäädymistä) koskeneet sopimukset koskivat luonteensakin puolesta pääasiallisesti suuria tuottajia”. Markkinaosuuksia koskenut salainen yhteistyö, johon kantajan on virheellisesti katsottu osallistuneen, on komission mukaan ollut vain liitännäistä suhteessa varsinkin salaiseen hintayhteistyöhön.
- 278 Sakon poistamista tai sen alentamista koskevien kanneperusteiden osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että komissio on sakon suuruutta määrittessään ottanut virheellisesti huomioon kantajan vuonna 1990 Duplex KO- ja

Silbergrau-tuotteiden myynnistä saaman liikevaihdon. Vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen kantaja on toimittanut tilintarkastajan vahvistaman ilmoituksen, jossa eritellään tuotekohtaisesti kantajan vuoden 1990 liikevaihto. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kykenee tämän ilmoituksen perusteella määrittelemään sen osan kantajan liikevaihdosta, jonka komissio on ottanut virheellisesti huomioon. Koska muut kanneperusteet on hylätty, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vahvistaa täyden harkintavaltansa nojalla kantajalle päätöksen 3 artiklassa määrätyn sakon määräksi 730 000 ecua.

Oikeudenkäyntikulut

- 279 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 3 kohdan mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan, jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi. Koska kanne on hyväksytty vain osittain, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että on perusteltua tämän asian olosuhteet huomioon ottaen määrätä, että kumpikin asianosainen vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

- 1) EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki) 1 artiklan kahdeksas luetelmakohta kumotaan kantajan osalta.

- 2) Päätöksen 94/601/EY 2 artiklan ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs kohta kumotaan kantajan osalta, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:

”Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

- a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta.”

- 3) Kantajalle komission päätöksen 94/601/EY 3 artiklassa määrätty sakko vahvistetaan 730 000 ecuksi.
- 4) Muilta osin kanne hylätään.
- 5) Kumpikin asianosainen vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan.

Vesterdorf

Briët

Lindh

Potocki

Cooke

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä toukokuuta 1998.

H. Jung

B. Vesterdorf

kirjaaja

presidentti

Sisällys

Kanteen perustana olevat tosiseikat	II - 1049
Oikeudenkäyntimenettely	II - 1056
Asianosaisten vaatimukset	II - 1058
Päätöksen 1 artiklan kumoamista koskeva vaatimus	II - 1058
Perusteluvollisuuden rikkomista ja todistustaakasta johtuvan näyttövelvollisuuden rikkomista koskeva kanneperuste	II - 1058
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1058
Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1060
Kanneperuste, jonka mukaan kantaja ei ole osallistunut salaisiin ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin kokouksiin ja toistuviin hintasopimuksiin	II - 1062
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1062
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1064
Kantajan osallistuminen ”salaisiin ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneisiin kokouksiin”	II - 1065
Kantajan osallistuminen salaiseen hintayhteistyöhön	II - 1067
Oikeudellinen arviointi toiminnasta, jolla kilpailusääntöjä rikottiin	II - 1072
Kanneperuste, jonka mukaan kantaja ei ole osallistunut hinnankorotusten toteuttamiseen	II - 1073
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1073
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1074
Kanneperuste, jonka mukaan kantaja ei osallistunut markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön ja kapasiteetteja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön	II - 1075
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1075
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1077
Kantajan osallistuminen seisokkeja koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön	II - 1078
Kantajan osallistuminen markkinaosuuksia koskeneeseen salaiseen yhteistyöhön	II - 1085
	II - 1127

Kanneperuste, jonka mukaan sitä, että kantaja on osallistunut Fidesin tietojenvaihtojärjestelmään, arvioitaessa on tehty virhe	II - 1089
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1089
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1090
Päätöksen 2 artiklan kumoamista koskeva vaatimus	II - 1091
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1091
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1094
Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus	II - 1100
Kanneperusteet, jotka koskevat yhteisissä suullisissa lausumissa käsitellyjä seikkoja	II - 1100
Kanneperuste, jonka mukaan komissio on ottanut huomioon väärän liikevaihdon, ja kanneperuste, jonka mukaan perusteluvollisuutta ja puolustautumisoikeuksia on tältä osin rikottu	II - 1102
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1102
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1107
Väitteet, jotka koskevat perusteluvollisuuden rikkomista ja kantajan puolustautumisoikeuksien loukkaamista	II - 1108
Kysymys siitä, kuuluivatko Printa- ja Duplex KO -tuotteet kilpailusääntöjen rikkomisen piiriin	II - 1113
Sakon suuruutta määrättäessä käytetty liikevaihto	II - 1116
Kanneperuste, jonka mukaan kantaja on osallistunut vain vähäisesti PG Paperboardin toimielinten toimintaan ja jonka mukaan kilpailusääntöjen rikkominen ei ole ollut tahallista	II - 1118
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1118
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1119
Kanneperusteen ensimmäinen osa	II - 1120
Kanneperusteen toinen osa	II - 1121
Kanneperuste, jonka mukaan yhdenvertaisuusperiaatetta on loukattu	II - 1122
Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut	II - 1122
Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta	II - 1123
Oikeudenkäyntikulut	II - 1125